

HANDBOEK

BEHEERSING VAN RATTENPOPULATIES OM GEBOUWEN EN VOEDSELOPSLAGPLAATSEN

VERSIE 2.0
d.d. 22 februari 2016

Een initiatief van brancheorganisatie:

Nederlandse Vereniging van Plaagdiermanagement Bedrijven

Inhoud

Inhoud	2
Inleiding	4
Status van het HBR	5
Versie tabel	5
Hoofdstuk 1 – Bedrijfsverklaring en documentenbeheer	6
Bedrijfsverklaring	6
Documentenbeheer	6
Aanwijzing verantwoordelijke.....	6
Inzichtelijk voor auditors en toezichhouders	7
Hoofdstuk 2 – Protocol beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen	8
Begripsbepalingen	8
Reikwijdte.....	9
Algemeen	10
Introductiegesprek	12
Dossier	13
Risico-inventarisatie.....	14
Strategie.....	16
Plan van aanpak	18
Uitvoering plan van aanpak	20
Evaluatie	28
Hoofdstuk 3 – Opleiding en examinering	31
Opleiding	31
Vakbekwaamheidsbewijs.....	31
Examen voor beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen.....	31
Aanbevelingen voor opleidingen.....	31
Eisen aan opleiders	32
Hoofdstuk 4 – Bedrijfs certificering en audits	33
Algemeen	33
Criteria Certificerende Instelling (CI).....	33
Criteria auditor	33
Administratieve controles.....	34
Periodieke controles	34
Auditrapportage	34
Tekortkomingen en sanctiebeleid	35
Wijzigingen.....	35
Publicatie.....	35
Bijlage I – Beschrijving IPM beginselen	36
Bijlage II – Procesboom professioneel plaagdierbedrijf	37
Bijlage III – Procesboom agrarisch bedrijf	38
Bijlage IV – Voorbeeld werkinstructie professioneel plaagdierbedrijf	39
Reikwijdte.....	39
Algemene werkwijze	39
Introductiegesprek	39
Aanleggen van een dossier	39

Uitvoeren risico-inventarisatie	39
Bepaling van strategie	39
Opstellen plan van aanpak	40
Uitvoeren plan van aanpak	40
Evaluatie	41
Bijlage V – Voorbeeld werkinstructie agrarisch bedrijf.....	42
Reikwijdte	42
Algemene werkwijze	42
Aanleggen van een dossier	42
Uitvoeren risico-inventarisatie.....	42
Bepaling van strategie	42
Opstellen plan van aanpak	42
Uitvoeren plan van aanpak	43
Evaluatie	44
Bijlage VI – Voorbeeld risico-inventarisatie	45
1. Aandachtspunten omgeving	45
2. Aandachtspunten terrein	46
3. Aandachtspunten gebouw	46
Bijlage VII – Nadere invulling van ‘om gebouwen en voedselopslagplaatsen’	47
Inleiding.....	47
Gebouw.....	47
Voedselopslagplaats.....	47
Om gebouwen en voedselopslagplaatsen.....	47
Conclusie	48
Bijlage VIII – Ctgb vereisten voor minimaal gebruik van anticoagulantia	49

Inleiding

Plagdieren, zoals ratten en muizen, komen veelvuldig voor in Nederland. Deze plagdieren kunnen ziektes overbrengen, een slechte hygiëne en bijvoorbeeld brand veroorzaken door het knagen aan elektriciteitsdraden. Door middel van plagdierbeheersing worden maatregelen getroffen om deze overlast te voorkomen of te verhelpen.

De beginselen van Integrated Pest Management (IPM) zijn het uitgangspunt voor iedere vorm van plagdierbeheersing. In het kader van IPM is monitoring en preventie het uitgangspunt. Wanneer sprake is van overlast wordt primair ingezet op het onaantrekkelijk maken van de omgeving (wegnemen nestel en foerage mogelijkheden) en een niet-chemische bestrijding met bijvoorbeeld klemmen of vallen om ratten of muizen te vangen. Indien een niet-chemische bestrijding niet effectief of haalbaar is, dan kan als laatste redmiddel worden gekozen voor een chemische bestrijding waarbij de daarvoor in Nederland toegelaten biociden (rodenticiden) worden ingezet. Biociden kunnen uitsluitend curatief (en nooit preventief) worden ingezet en moet zijn gebonden aan een bepaalde termijn.

Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) is verantwoordelijk voor de toelating van biociden. Het Ctgb beoordeelt bij de toelating van de middelen de risico's voor mens, dier en milieu. Rodenticiden zijn biociden die in Nederland zijn toegelaten voor de bestrijding van knaagdieren. Bij het gebruik van bepaalde soorten rodenticiden (te weten: de anticoagulantia) worden de risico's voor het milieu te hoog geacht. Anticoagulantia zijn gecategoriseerd als Persistent, Bioaccumulatief en Toxisch (PBT). Op grond van wetgeving moet de emissie van PBT stoffen naar het milieu worden voorkomen. Het gebruik van deze stoffen leidt tot risico's voor niet-doelwit soorten, zoals huisdieren, vogels en zoogdieren. Direct contact met kinderen en niet-doelwit soorten moet worden voorkomen. De risico's zijn het hoogst bij het buiten gebruiken van anticoagulantia. Daarom moet het gebruik van deze middelen beperkt worden tot die situaties waarin alle andere maatregelen tot plagdierbeheersing onvoldoende werken.

De risico's van het buitengebruik van anticoagulantia kunnen worden beperkt, indien wordt geborgd dat deze middelen conform de beginselen van IPM worden gebruikt. Deze borging dient plaats te vinden door middel van (1) een bedrijfscertificering in combinatie met onafhankelijk audits en (2) een opleiding en examinering voor individuele gebruikers van de middelen. Op grond van een dergelijke borging kan het Ctgb anticoagulantia voor de *beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen* toelaten.

Dit handboek beschrijft de praktische werkwijze waaraan professionele plagdierbedrijven en agrarische ondernemers moeten voldoen die zijn gecertificeerd voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen conform de principes van IPM. In het vervolg zal dit handboek worden aangeduid als het 'HBR' (Handboek Beheersing Rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen).

Status van het HBR

Het HBR is opgesteld en uitgegeven door de Nederlandse Vereniging van Plaagdiermanagement Bedrijven (NVPB).

De laatste vastgestelde versie is de geldende versie.

Vaststelling vindt gezamenlijk plaats door de uitgever van het HBR, het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) en de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILenT). Het Ctgb toetst de inhoud van het HBR aan de meest recente versie van de vereisten voor minimaal gebruik van anticoagulantia, zoals door het Ctgb vastgesteld en te vinden in bijlage IX van het HBR. ILenT toetst op handhaafbaarheidsaspecten, waarbij aandacht uitgaat naar de helderheid en uitvoerbaarheid van het HBR.

Rodenticiden worden door het Ctgb voor buitengebruik uitsluitend toegelaten onder de voorwaarde dat de middelen worden toegepast door bedrijven die hiervoor zijn gecertificeerd. Het HBR geeft invulling aan deze certificering en vormt derhalve een integraal onderdeel van het toelatingsbesluit van de betreffende biociden. De toezichthouders ILenT en NVWA controleren op het juist gebruik van biociden overeenkomstig het gebruiksvoorschrift. In het kader van dit toezicht zullen professionele plaagdierbedrijven, agrarische ondernemers, CI's en opdrachtnemers hun volledige medewerking moeten verlenen aan de toezichthouders voor het uitvoeren van de controles.

In geval van aanpassingen van het HBR die invloed hebben op de toepassing of de omvang van het gebruik van anticoagulantia, gebeurt vaststelling in ieder geval door het Ctgb en de ILenT.

De uitgever van het HBR zal ervoor zorgdragen dat het HBR openbaar en gemakkelijk toegankelijk is middels een website, zodat eenieder het HBR kan raadplegen. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever van het HBR.

Versie tabel

Versie	Datum vaststelling	Door	Aanpassing	Afgestemd met
1.0	17 april 2015	NVPB	Eerste versie voor professionele plaagdiermanagement bedrijven	NVPB, Ctgb, ILenT
2.0	22 februari 2016	NVPB	Integrale versie voor professionele plaagdiermanagement en agrarische bedrijven en	NVPB, LTO, Ctgb, ILenT

Hoofdstuk 1 – Bedrijfsverklaring en documentenbeheer

Bedrijfsverklaring

Professionele plaagdierbedrijven en agrarische ondernemingen die gecertificeerd zijn voor het HBR dienen te beschikken over een bedrijfsverklaring waarin is opgenomen dat het HBR wordt nageleefd. Deze verklaring dient actief aan alle medewerkers te worden gecommuniceerd en op aanvraag aan geïnteresseerden te worden verstrekt. In de bedrijfsverklaring wordt tenminste opgenomen dat het bedrijf zich conformeert aan het toepassen van de beginselen van Integrated Pest Management (IPM), in het bijzonder ten aanzien van de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen en dat de onder haar verantwoordelijkheid vallende uitvoering van plaagdierbeheersing wordt uitgevoerd conform de principes en werkwijzen van het HBR. In de verklaring wordt opgenomen dat de personen die in opdracht van het bedrijf uitvoerende werkzaamheden verrichten op het gebied van beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen met goed gevolg een examen hebben afgelegd waarin de kennis over de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is getoetst in overeenstemming met hoofdstuk 3 van het HBR.

Documentenbeheer

Het bedrijf moet de werkwijze ten aanzien van het beheersen van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen centraal en schriftelijk (waaronder mede wordt verstaan digitaal) vastleggen. Hierin dient tenminste een actuele versie van de volgende documenten te worden opgenomen:

- a) Handboek beheersing van rattenpopulatie om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- b) De bovenvermelde bedrijfsverklaring;
- c) De productveiligheidsbladen van de biociden die door het bedrijf worden ingezet ter beheersing van rattenpopulatie om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- d) Een overzicht van de kwalificaties waaraan personen moeten voldoen die werkzaamheden verrichten op het gebied van beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- e) Een afschrift van de (geldige) vakbekwaamheidsbewijzen van de medewerkers van het professioneel plaagdierbedrijf of van de agrariër die de werkzaamheden verrichten op het gebied van beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- f) Een afschrift van het certificaat van de medewerkers van het bedrijf, waaronder mede wordt verstaan de agrarisch onderneming, die met succes het examen hebben afgelegd waarin de kennis over de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is getoetst.
- g) Een afschrift van het certificaat waaruit volgt dat het bedrijf is gecertificeerd voor het HBR.

Aanwijzing verantwoordelijke

Er wordt binnen het bedrijf een verantwoordelijke aangewezen voor de uitvoering en archivering van deze werkwijze. Deze verantwoordelijkheid ziet op het actualiseren en communiceren van bovenvermelde bedrijfsverklaring en tevens op het actualiseren van de hierboven vermelde documenten op een duurzame bewaarplaats.

Inzichtelijk voor auditors en toezichhouders

De werkwijze van het bedrijf ten aanzien van de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen moet door het bedrijf dusdanig worden vastgelegd dat het te allen tijde beschikbaar is voor auditors en de toezichhouders van ILenT en de NVWA die bevoegd zijn de controles op de naleving van het HBR uit te voeren.

Hoofdstuk 2 – Protocol beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen

1. Begripsbepalingen	
<i>agrariër</i>	a. de persoon die ingevolge art. 6.6, sub d, Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden houder is van een geldige licentie voor het “beheersen van knaagdieren door een agrarische ondernemer op het eigen bedrijf” en op het eigen agrarisch bedrijf werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing verricht.
<i>agrarisch bedrijf</i>	b. een agrarische onderneming die beroepsmatig op het eigen bedrijf werkzaamheden verricht op het gebied van plaagdierbeheersing en gecertificeerd is voor het handboek “beheersing van rattenpopulatie om gebouwen en voedselopslagplaatsen”.
<i>biociden</i>	c. biociden als bedoeld in artikel 3, eerste lid onder a, van verordening (EU) Nr. 528/2012.
<i>gebouw</i>	d. gebouw als bedoeld in art. 1, lid 1, sub c, Woningwet.
<i>HBR</i>	e. Handboek Beheersing Rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen.
<i>IPM</i>	f. Integrated Pest Management; de grondbeginselen van geïntegreerde plaagdierbeheersing, zoals nader toegelicht in bijlage I.
<i>opdrachtgever</i>	g. de rechtspersoon of natuurlijk persoon die een professioneel bedrijf opdracht heeft gegeven tot het verrichten van werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing. <i>Toelichting</i> <i>In het geval de werkzaamheden worden verricht door een agrariër (op eigen terrein) is geen sprake van een opdrachtgever. De verplichtingen die op grond van het protocol voortvloeien uit de relatie tussen een professioneel bedrijf en een opdrachtgever zijn in deze situatie niet van toepassing,</i>
<i>professional</i>	h. een natuurlijk persoon die beschikt over een geldig vakbekwaamheidsbewijs in de zin van art. 17a, lid 1, sub c, Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden ter beheersing van plaagdieren en werkzaam is bij een professioneel bedrijf.
<i>professioneel bedrijf</i>	i. een onderneming die beroepsmatig werkzaamheden verricht op het gebied van plaagdierbeheersing en gecertificeerd is voor het HBR.
<i>plaagdierbeheersing</i>	j. alle werkzaamheden die verband houden met de wering en bestrijding van plaagdieren.
<i>ratten</i>	k. alle rattensoorten, waaronder bruine rat (<i>Rattus norvegicus</i>) en de zwarte rat (<i>Rattus rattus</i>).

2. Reikwijdte	
<i>Rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen</i>	<p>2.1 Dit protocol is van toepassing op maatregelen gericht op de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen.</p> <p><i>Toelichting</i> Met rattenpopulaties worden alle rattensoorten bedoeld, waaronder de bruine rat (<i>Rattus norvegicus</i>) en de zwarte rat (<i>Rattus rattus</i>).</p> <p>Onder een gebouw moet worden verstaan 'elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt'. Hiermee wordt aangesloten bij de definitie voor 'gebouw' in art. 1, lid 1, sub c, Woningwet. Het treffen van maatregelen binnen gebouwen wordt niet beheerst door dit protocol.</p> <p>Met voedselopslagplaatsen wordt bedoeld op plaatsen die zich niet in en om gebouw bevinden en waar voor ratten aantrekkelijke voedselbronnen langdurig worden opgeslagen, zoals opslagplaatsen voor veevoer in afgedekte voerkuilen.</p> <p>Een nadere invulling van hetgeen moet worden verstaan onder 'om gebouwen en voedselopslagplaatsen' is terug te vinden in bijlage VIII.</p>
<i>Professionele bedrijven</i>	<p>2.2 Dit protocol is van toepassing op een professioneel bedrijf als gedefinieerd in art. 1, sub i en een agrarisch bedrijf als gedefinieerd in art. 1, sub b.</p> <p><i>Toelichting</i> Onder deze werkzaamheden wordt verstaan het uitvoeren van beoordelingen, het doen aanbevelingen en het uitvoeren van controles en (preventieve) maatregelen. Dit protocol is ook van toepassing op gecertificeerde professionele bedrijven, waaronder mede wordt verstaan het agrarisch bedrijf waarvan de ondernemer beschikt over een geldige licentie voor "het beheersen van knaagdieren door een agrarische ondernemer op het eigen bedrijf".</p> <p>2.3 Dit protocol is expliciet niet van toepassing op:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) het treffen van maatregelen ter beheersing van rattenpopulaties binnen gebouwen; b) het treffen van maatregelen ter beheersing van rattenpopulaties door personen die niet als professional worden aangemerkt; c) het treffen van maatregelen ter beheersing van andere plaagdieren dan ratten; d) werkzaamheden op het gebied van gewasbescherming; e) reguliere schoonmaakwerkzaamheden die niet zijn gericht op het voorkomen van plaagdieroverlast. <p><i>Toelichting</i></p>

Onder art. 2.3, sub c, is opgenomen dat de beheersing van overlast van andere plaagdieren dan ratten niet onder de werking van dit protocol valt. Dat betekent dat de actuele wet- en regelgeving moet worden toegepast voor de beheersing van muizenpopulaties. Dat houdt in dat niet-chemische bestrijding van muizen om gebouwen en voedselopslagplaatsen in beginsel mogelijk is en dat uitsluitend biociden mogen worden gebruikt, indien zij hiervoor zijn toegelaten.

Onder art. 2.3, sub d, is opgenomen dat werkzaamheden op het gebied van gewasbescherming zijn uitgezonderd van de werking van dit protocol. Dit is met name relevant in relatie tot de inzet van rodenticiden in en rond de teelt van gewassen. Voor een dergelijke toepassing zijn momenteel geen rodenticiden toegelaten.

<i>Gelijkstelling agrarisch bedrijf met professioneel bedrijf</i>	2.4	Waar in dit protocol wordt gesproken over het professioneel bedrijf dan wordt hieronder mede verstaan het agrarisch bedrijf, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald.
<i>Gelijkstelling professional met agrariër</i>	2.5	Waar in dit protocol wordt gesproken over de professional dan wordt hieronder mede verstaan de agrariër, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald.

3. Algemeen

<i>IPM toepassen</i>	3.1	Bij de werkzaamheden gericht op de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen worden de beginselen van IPM, zoals nader uitgewerkt in dit protocol, toegepast.
<i>Uitvoering werkzaamheden door professionals</i>	3.2	Het professioneel bedrijf is ervoor verantwoordelijk dat de werkwijze als beschreven in dit protocol wordt uitgevoerd door een professional die met goed gevolg een examen heeft afgelegd waarin de kennis over de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is getoetst in overeenstemming met hoofdstuk 3 van het HBR. <i>Toelichting</i> <i>Dit artikel houdt in dat de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd door personen die vakbekwaam zijn om met de inzet van biociden een dierplag af te weren of te bestrijden. Dit geldt zowel voor professionele plaagdierbeheersers als voor agrariërs die op eigen terrein de overlast van knaagdieren beheersen. De eindtermen voor onderwijs en examinering zijn beschreven in bijlage VI van de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden.</i> <i>Naast een geldig vakbekwaamheidsbewijs moet de persoon op grond van dit protocol ook aantoonbaar kennis hebben van de inhoud van dit protocol. Dat betekent dat hierover een examen moet zijn afgelegd door de professional. De voorwaarden voor de examinering zijn nader uitgewerkt in hoofdstuk 3 van het HBR en gelden zowel voor professionele plaagdierbeheersers als voor agrariërs die op eigen terrein de overlast van knaagdieren beheersen.</i>
<i>Werkwijze</i>	3.3a	Bij de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en

voedselopslagplaatsen neemt de professional de volgende algemene werkwijze in acht:

- a) **Introductiegesprek met opdrachtgever, met uitzondering van het agrarisch bedrijf;**
- b) **Aanleggen van een dossier;**
- c) **Uitvoering risico-inventarisatie;**
- d) **Bepaling van strategie;**
- e) **Opstellen van een plan van aanpak;**
- f) **Bespreken plan van aanpak met opdrachtgever, met uitzondering van het agrarisch bedrijf;**
- g) **Uitvoeren van het plan van aanpak;**
- h) **Registreer en evalueer de verrichte werkzaamheden en uitkomsten;**
- i) **Bespreek bevindingen met opdrachtgever, met uitzondering van het agrarisch bedrijf;**
- j) **Pas plan van aanpak en strategie indien noodzakelijk aan.**

Sub a, sub f en sub i van dit artikel zijn niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Toelichting

Deze werkwijze is altijd leidend bij de uitvoering van de werkzaamheden. De werkwijze is schematisch weergegeven in bijlage II voor professionele plaagdierbedrijven en in bijlage III voor agrarische bedrijven. In het geval de werkzaamheden worden uitgevoerd door een agrariër, dan hoeft de werkwijze die voortvloeit uit art. 3.3, sub a, f en i niet te worden gevolgd.

Wat betreft de invulling van deze verschillende onderdelen van de werkwijze kunnen ook verschillen bestaan tussen professionele plaagdierbedrijven en agrarische bedrijven, zoals bij de vastlegging van de strategie in een plan van aanpak en wijze van registratie en evaluatie van de werkzaamheden en uitkomsten.

Samenwerking

- 3.4 De professional spant zich in om in een goede samenwerking met de opdrachtgever gezamenlijk uitvoering te geven aan de plaagdierbeheersing. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.**

Toelichting

Voor een effectieve beheersing van rattenpopulaties is het essentieel dat de professional intensief samenwerkt met de opdrachtgever, omdat ten aanzien van de maatregelen ter wering en preventie en een niet-chemische bestrijding ook een verantwoordelijk bestaat aan de kant van de

opdrachtgever. De professional zal heldere afspraken moeten aangaan met de opdrachtgever. Dit komt ook tot uitdrukking in andere onderdelen van dit protocol.

In het geval van de agrarisch ondernemer wordt het aanbevolen om een structurele samenwerking aan te gaan met een professioneel plaagdierbedrijf, waarbij het professioneel plaagdierbedrijf kan worden geraadpleegd om de juiste werkwijze door te voeren. Ook bij terrein overschrijdende overlast van plaagdieren wordt samenwerking met een professioneel plaagdierbedrijf aanbevolen, zoals opgenomen in art. 10.6.

<i>Servicegericht</i>	3.5	Het professioneel bedrijf stelt zich servicegericht op door goed bereikbaar te zijn voor de opdrachtgever en binnen redelijke termijn te reageren op verzoeken van de opdrachtgever. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Wet- en regelgeving</i>	3.6	Bij de uitvoering van de werkwijze als beschreven in dit protocol neemt de professional de geldende wet- en regelgeving in acht.
<i>Onderzoek naar resistentie</i>	3.7	Het professioneel bedrijf spant zich in om medewerking te verlenen aan onderzoek naar de verminderde gevoeligheid van ratten voor biociden die worden gebruikt voor de bestrijding van knaagdieren.

Toelichting

Om betrouwbare en actuele gegevens te verzamelen over verminderde werking en mogelijke resistentie van ratten tegen anticoagulantia worden professionele bedrijven opgeroepen om mee te werken aan onderzoek aan dit gebied.

4. Introductiegesprek

<i>Redenen voor inschakeling</i>	4.1	De professional zal in een persoonlijk gesprek de opdrachtgever bevragen naar de reden voor de inschakeling van een professioneel bedrijf. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Samenwerking en verantwoordelijkheden</i>	4.2	In het gesprek als bedoeld in art. 4.1 geeft de professional aan dat plaagdierbeheersing vergt dat wordt samengewerkt tussen het professioneel bedrijf en de opdrachtgever en dat partijen hiertoe gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Toelichting</i>	4.3	In het gesprek als bedoeld in art. 4.1 geeft de professional een

plaagdierbeheersing

toelichting op de reguliere werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing, de implicaties hiervan voor de opdrachtgever en de kosten die hiermee gepaard gaan. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Toelichting

De professional zal dan tenminste aandacht moeten besteden aan de inhoud van IPM en de punten als beschreven in art. 3.3 van dit protocol. Veelal zal aan deze bepaling uitvoering worden gegeven op grond van een offerte uitgebracht door het professioneel bedrijf.

Opdrachtbevestiging

4.4

Op grond van het gesprek als bedoeld in art. 4.1 zal de professional vragen om een schriftelijke opdrachtbevestiging door de opdrachtgever voor uitvoering van een risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 en het bepalen van een strategie als bedoeld in art. 7.1. Uit deze opdrachtbevestiging moet blijken dat de opdrachtgever kennis heeft genomen van de onderwerpen als benoemd onder art. 4.3. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Toelichting

In de praktijk zal hier uitvoering aan kunnen worden gegeven door een schriftelijke bevestiging door de opdrachtgever van de offerte.

5. Dossier

Aanleggen van dossier

5.1

Met betrekking tot de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing wordt door de professional een schriftelijk dossier aangelegd.

Toelichting

In het dossier zullen alle toekomstige registraties en afspraken worden vastgelegd. Onder schriftelijk wordt hier ook verstaan het digitaal vastleggen van het dossier.

Actualisatie dossier

5.2

De professional is ervoor verantwoordelijk dat het dossier als bedoeld in artikel 5.1 actueel en compleet is.

Toelichting

Dit houdt onder meer in dat de professional steeds alle registraties aan het dossier toevoegt. Ook zal regelmatig moeten worden gecontroleerd of alle gegevens als bedoel in art. 5.3 en 5.4 juist zijn.

Vereiste gegevens professioneel bedrijf in dossier

5.3

In het dossier worden tenminste de volgende bedrijfsgegevens van het professioneel bedrijf vermeld:

- a) Bedrijfsnaam**
- b) Naam contactpersoon**

- c) **Namen betrokken professionals**
- d) **Postadres**
- e) **Telefoon**
- f) **E-mailadres**
- g) **KVK-nummer**

*Vereiste gegevens
opdrachtgever in
dossier*

5.4 In het dossier worden tenminste de volgende (bedrijfs)gegevens van de opdrachtgever vermeld:

- a) **(Bedrijfs)naam**
- b) **Contactpersoon**
- c) **Postadres**
- d) **Telefoon**
- e) **E-mailadres**
- f) **KVK-nummer, indien bedrijf**
- g) **Bedrijfslocaties, indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing zullen worden verricht op meerdere bedrijfslocaties van de opdrachtgever**

Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Inzagerecht

5.5 De professional draagt er zorg voor dat de opdrachtgever toegang heeft tot een actuele versie van het dossier. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Toelichting

De professional kan hieraan gevolg geven door het dossier digitaal ter beschikking te stellen van de opdrachtgever.

6. Risico-inventarisatie

*Uitvoeren risico-
inventarisatie*

6.1 Alvorens maatregelen op het gebied van plaagdierbeheersing worden getroffen, dient de professional een risico-inventarisatie uit te voeren.

Toelichting

De risico-inventarisatie is een fysieke inspectie die door de professional

wordt uitgevoerd en waarbij aandacht uitgaat naar de (eventueel) aanwezige rattenpopulatie en de risico's hiervan. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke omstandigheden de aanwezigheid van een rattenpopulatie bevorderen en wat de mogelijke risico's zijn van het treffen van maatregelen om de rattenpopulatie te beheersen.

*Aandachtspunten
risico-inventarisatie*

6.2 In de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 dient tenminste aandacht uit te gaan naar de volgende punten:

- a) Aard, omvang en bron van de rattenpopulatie (indien aanwezig);**
- b) Locatie specifieke risico's voor mens, dier en milieu als gevolg van de aanwezigheid van een rattenpopulatie;**
- c) Locatie specifieke economische risico's als gevolg van de aanwezigheid van een rattenpopulatie;**
- d) De verplichtingen op het gebied van plaagdierbeheersing waar aan moet worden voldaan, zoals wet- en regelgeving, hygiënecodes of andere afspraken met derden waar een opdrachtgever aan moet voldoen.**
- e) Locatie specifieke risico's op verdere uitbreiding en verplaatsing van de rattenpopulatie en de vermoedelijke implicaties hiervan, waarbij aandacht uitgaat naar de risico's van de aanwezige gebouwen, de omgeving, de staat van hygiëne, schuil- en nestelgelegenheden en de toegang van plaagdieren tot voedselbronnen;**
- f) Identificatie van mogelijke (preventieve) maatregelen ter voorkoming van verdere toename of verspreiding van de rattenpopulatie;**
- g) Locatie specifieke risico's van het treffen van de mogelijke maatregelen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen preventieve maatregelen, niet-chemische bestrijdingsmaatregelen en chemische bestrijdingsmaatregelen;**
- h) Bevindingen op grond van eerdere controles en ervaringen.**

Toelichting

De onderwerpen die in dit artikel zijn genoemd zijn de onderwerpen waar tenminste aandacht naar moet uitgaan.

Ten aanzien van de risico's voor dieren moet aandacht uitgaan naar huisdieren, vee en wilde dieren. In dat verband moet bijzondere aandacht uitgaan naar het risico op primaire en secundaire vergiftiging van niet-doelwit soorten. Hierbij kan gedacht worden aan inventarisatie van de soorten en aantallen niet-doelwit soorten in de directe omgeving en het risico op (door)vergiftiging bij deze soorten.

Ook het voorkomen verspilling naar milieu en opruimen van resten verdient extra aandacht.

Een format voor de risico-inventarisatie voor professionele bedrijven is opgenomen in bijlage VI en voor agrarische bedrijven in bijlage VII bij het HBR.

*Registratie
bevindingen*

- 6.3** **De professional dient zijn bevindingen op grond de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 schriftelijk vast te leggen in het dossier als bedoeld in art. 5.1 en hiervan een afschrift aan de opdrachtgever te verstrekken. De verplichting op grond van dit artikel om een afschrift aan de opdrachtgever te verstrekken is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.**

7. Strategie

Bepalen strategie

- 7.1** **De professional bepaalt op basis van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 de strategie voor de plaagdierbeheersing.**

*Optimaal resultaat en
minimale risico's*

- 7.2** **Bij de keuze voor een strategie richt de professional zich naar het bereiken van een optimaal resultaat, waarbij de risico's voor mens, dier en milieu tot een minimum worden beperkt.**

Toelichting

In de eerste plaats zal de professional een inschatting moeten maken welk resultaat maximaal haalbaar is. Het is wenselijk dat de overlast van ratten geheel en structureel wordt verholpen, maar dit is niet altijd reëel.

Vervolgens moet worden gekeken naar de risico's van de te treffen maatregelen en de duur van deze maatregelen. Indien aan het treffen van de maatregelen risico's verbonden zijn, dan moet de inzet van de middelen tot een absoluut minimum worden beperkt. In dit verband is het ook van belang wat het maximaal haalbare resultaat is van de maatregelen onder de specifieke omstandigheden.

Deze verplichting heeft ook tot gevolg dat de professional zich continu zal moeten afvragen of de gekozen strategie (nog) op zijn plaats is of dat moet worden teruggeschakeld op minder ingrijpende maatregelen.

Methoden

- 7.3** **Bij het bepalen van de strategie voor de plaagdierbeheersing maakt de professional onderscheid tussen de volgende maatregelen:**

- a) Monitoring;**
- b) Habitat management;**
- c) Niet-chemische bestrijding;**
- d) Chemische bestrijding;**

Toelichting

Zoals onder 7.2 is aangegeven moeten de maatregelen worden getroffen die potentieel tot een optimaal resultaat leiden en waaraan de minste risico's voor mens, dier en milieu zijn verbonden. Omdat het op voorhand niet duidelijk is welke maatregelen tot het maximaal haalbare resultaat zullen leiden, is het wenselijk om een zekere cascadering toe te passen waarbij eerst wordt ingezet op maatregelen met geen of relatief weinig risico's. Indien deze aantoonbaar niet effectief blijken, dan kan worden opgeschaald naar maatregelen die naar verwachting meer effect sorteren, maar waaraan (grotere) risico's zijn verbonden. Los hiervan moet ook rekening worden gehouden met situaties waarin de rattenpopulatie zich snel ontwikkelt of bijvoorbeeld sprake is van een volks- of diergezondheidsrisico. In dat geval kan het aangewezen zijn om eerder maatregelen te treffen waaraan relatief meer risico's zijn verbonden, maar naar verwachting sneller tot een optimaal resultaat leiden.

De cascadering van maatregelen is schematisch weergegeven in de volgende piramide:

Monitoring

- 7.4** **Indien de professional op grond van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 constateert dat er geen rattenpopulatie aanwezig is en hiertoe tevens geen dreiging bestaat, dan bestaat de strategie uit het uitvoeren van monitoring.**

Toelichting

De uitvoering van de monitoring wordt nader beschreven in paragraaf 9.2.

Habitat management

- 7.5** **Indien de professional op grond van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 constateert dat er geen rattenpopulatie aanwezig is maar hiertoe wel een concrete dreiging bestaat, dan bestaat de strategie uit het uitvoeren van habitat management in combinatie met de uitvoering van monitoring als bedoeld in art. 7.4.**

Toelichting

De uitvoering van habitat management wordt nader beschreven in paragraaf 9.3.

Niet-chemische bestrijding

- 7.6** **Indien sprake is van een rattenpopulatie en deze kan niet in voldoende mate effectief worden geweerd door middel van uitvoering van habitat management als bedoeld in art. 7.5, dan bestaat de strategie uit het treffen van niet-chemische bestrijdingsmaatregelen in combinatie met de uitvoering van habitat management als bedoeld in art. 7.5.**

Toelichting

De uitvoering van de niet-chemische maatregelen wordt nader beschreven in paragraaf 9.4.

*Chemische bestrijding
na alternatieven*   **7.7**

Indien sprake is van een rattenpopulatie en deze kan niet in voldoende mate effectief worden de bestreden met niet-chemische bestrijdingsmaatregelen, dan bestaat de strategie uit het treffen van chemische bestrijdingsmaatregelen in combinatie met de uitvoering van habitat management als bedoeld in art. 7.5 en naar het oordeel van de professional in combinatie met de maatregelen als bedoeld in art. 7.6.

Toelichting

De uitvoering van de chemische maatregelen wordt nader beschreven in paragraaf 9.5.

*Chemische bestrijding
bij noodsituatie*   **7.8**

Indien sprake is van een rattenpopulatie en de situatie vraagt om het direct treffen van chemische bestrijdingsmaatregelen, dan bestaat de strategie uit het treffen van chemische bestrijdingsmaatregelen in combinatie met de maatregelen als bedoeld in art. 7.5 en 7.6.

Toelichting

In dit geval is sprake van een uitzonderingssituatie die met strenge voorwaarden nader is omkleed. De uitvoering van de chemische maatregelen wordt nader beschreven in paragraaf 9.5.

8. Plan van aanpak

*Opstellen plan van
aanpak*   **8.1**

De professional stelt een plan van aanpak op waarin de strategie als bedoeld in art. 7.1 in heldere en begrijpelijke taal schriftelijk wordt vastgelegd.

Toelichting

In het plan van aanpak wordt gemotiveerd hoe de geconstateerde risico's (op basis van de risico-inventarisatie) zich vertalen naar een bepaalde strategie. Voor het professioneel plaagdierbedrijf is het van belang dat het plan van aanpak ook kan worden begrepen door de opdrachtgever. In het geval van de agrariër gaat het erom dat de motivatie voor de gekozen strategie schriftelijk en controleerbaar wordt vastgelegd.

*Elementen plan van
aanpak*   **8.2**

In het plan van aanpak wordt ten minste aandacht besteed aan de volgende zaken:

- a) **De registratie van de bevindingen op grond van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.3.**
- b) **Beschrijving van de aanbevolen strategie voor plaagdierbeheersing als bedoeld in art 7.1.**
- c) **De wijze waarop uitvoering wordt gegeven aan de strategie, inclusief wie verantwoordelijk is voor de uitvoering van de betreffende maatregel.**

- d) Een tijdschema waarin de verschillende inspecties en evaluatiemomenten wordt opgenomen.
- e) Een plattegrond van de locatie waarop in kaart wordt gebracht welke maatregelen op welke plaats worden genomen;

<i>Voorstel opdrachtgever</i>	8.3	Nadat het plan van aanpak als bedoeld in art. 8.1 is opgesteld, legt de professional het plan van aanpak voor aan de opdrachtgever en geeft op verzoek van de opdrachtgever een toelichting op en advies over het voorgestelde plan van aanpak. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Verantwoordelijkheid opdrachtgever</i>	8.4	Bij de toelichting en het advies als bedoeld in art. 8.3 gaat bijzondere aandacht uit naar de eigen verantwoordelijkheden van de opdrachtgever om te komen tot een effectieve plaagdierbeheersing. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Akkoordverklaring opdrachtgever</i>	8.5	De opdrachtgever dient schriftelijk akkoord te gaan met de uitvoering van het plan van aanpak alvorens met de uitvoering van het plan van aanpak kan worden gestart. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Medewerkingsplicht opdrachtgever</i>	8.6	De opdrachtgever is gehouden mee te werken met het uitvoeren van monitoring als bedoeld in art. 7.4 en habitat management als bedoeld in art. 7.5. Geeft de opdrachtgever hieraan geen gehoor, dan zal de professional geen chemische bestrijdingsmaatregelen mogen treffen totdat de opdrachtgever overgaat tot medewerking. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
		<i>Toelichting</i> <i>Dit heeft tot gevolg dat een chemische bestrijding in het kader van een noodsituatie pas mogelijk is, nadat de opdrachtgever heeft ingestemd met het uitvoeren van monitoring en het treffen van weringsmaatregelen. Dit betekent echter niet dat deze maatregelen al volledig moeten zijn uitgevoerd.</i>
<i>Afwijkingen van plan van aanpak</i>	8.7	De professional kan gemotiveerd afwijken van het plan van aanpak. De professional stelt de opdrachtgever in kennis van de afwijking van het plan van aanpak en geeft hiervoor een motivatie. Indien de werkzaamheden op het gebied van

plagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf, dan is de informatieplicht jegens de opdrachtgever niet van toepassing.

Toelichting

In het kader van een verantwoorde plaagdierbeheersing is het wenselijk dat aanpassingen in het plan van aanpak op basis van voortschrijdend inzicht op korte termijn worden doorgevoerd, mits deze goed zijn onderbouwd.

<i>Registratie</i>	8.8	Het plan van aanpak, de eventuele wijziging daarvan en de eventuele akkoordverklaring(en) van de opdrachtgever als bedoeld in art. 8.5 worden door de professional vastgelegd in het dossier.
--------------------	------------	--

9. Uitvoering plan van aanpak

	9.1	Algemeen
<i>Uitvoering</i>	9.1.1	Nadat het plan van aanpak is vastgesteld en de opdrachtgever hiermee akkoord is gegaan, kan worden gestart met de uitvoering van het plan van aanpak. Indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf, dan is de akkoordverklaring van de opdrachtgever niet van toepassing.
<i>Gezamenlijk verantwoordelijk</i>	9.1.2	Bij de uitvoering van het plan van aanpak worden de navolgende artikelen in acht genomen.
	9.2	Monitoring
<i>Fysieke inspecties door professional</i>	9.2.1	De monitoring bestaat uit fysieke inspecties die door de professional worden uitgevoerd en waarbij wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van een rattenpopulatie en waarbij bijzondere aandacht uitgaat naar: <ul style="list-style-type: none"> a) Uitwerpselen van ratten; b) Poot- en staartafdrukken van ratten; c) Knaagschade; d) De opname van lokaas; e) Kadavers van dieren; f) Andere sporen van rattenactiviteit.

Toelichting

De monitoring kan worden uitgebreid met het gebruik van andere monitoringstechnieken, zoals camera's.

Frequentie van de inspecties   **9.2.2**   **Bij het bepalen van de frequentie van de inspecties wordt rekening gehouden met de aanwezige risico's die zijn geconstateerd in de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1.**

Toelichting

De frequentie van de inspecties wordt door de professional in onderling overleg met de opdrachtgever bepaald.

Uitvoering monitoring   **9.2.3**   **In het kader van de monitoring kan de professional nooit gebruikmaken van biociden die anticoagulanten bevatten.**

Toelichting

Het gebruik van mechanische klemmen en/of inloopvallen is in het kader van monitoring mogelijk. Het aantal mechanische klemmen en/of inloopvallen in het kader van monitoring moet aantoonbaar beperkt zijn ten opzichte van een situatie waarin sprake is van de aanwezigheid van een rattenpopulatie.

Ruimen van kadavers   **9.2.4**   **Indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden als bedoeld in art. 9.2.1. kadavers van dode dieren worden geconstateerd, dan dienen deze in afgesloten plastic zakken te worden afgevoerd in de daarvoor bestemde afvalstroom. Ook keutels van ratten dienen tijdens de inspectiebezoeken te worden opgeruimd.**

Toelichting

Deze werkzaamheden kunnen zowel door de professional als door de opdrachtgever worden uitgevoerd. In het kader van een chemische bestrijding dient bijzondere aandacht uit te gaan naar het verwijderen van kadavers en keutels om verspreiding van biociden in het milieu tegen te gaan.

Registratie   **9.2.5**   **De professional dient de constatering op grond van zijn inspecties schriftelijk vast te leggen in een inspectierapport, waarbij tenminste wordt vastgelegd:**

- a) De naam van de professional;
- b) De datum van de inspectie;
- c) De (bedrijfs)naam van de opdrachtgever;
- d) De constatering ten aanzien van de punten genoemd in art. 9.2.1 sub a t/m f.

Het inspectierapport dient te worden opgenomen in het dossier. De professional stelt het inspectierapport binnen redelijk termijn nadat de inspectie heeft plaatsgevonden ter beschikking aan de opdrachtgever.

Sub c van dit artikel en de verplichting het inspectierapport aan de opdrachtgever ter beschikking te stellen zijn niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van

plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

	9.3	Habitat management
<i>Wering en preventie</i>	9.3.1	<p>Habitat management bestaat uit het treffen maatregelen ter preventie en wering van rattenpopulaties, waaronder doch niet uitsluitend:</p> <p>a) Bouwtechnische aanpassingen;</p> <p>b) Aanpassingen in de groenvoorziening;</p> <p>c) Reinigingsmaatregelen.</p> <p><i>Toelichting</i> <i>De genoemde maatregelen zijn indicatief. Dat betekent dat ook een deel van deze maatregelen of andere maatregelen afhankelijk van de omstandigheden van het geval kunnen worden getroffen. Het is aan de professional om te bepalen welke maatregelen het meest aangewezen zijn.</i></p>
<i>Maatregelen gebaseerd op risico-inventarisatie</i>	9.3.2	De maatregelen als bedoeld in art. 9.3.1. worden door de professional bepaald op grond van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1.
<i>Uitvoering habitat management</i>	9.3.3	De maatregelen als bedoeld in art. 9.3.1 kunnen door zowel de professional als door de opdrachtgever worden uitgevoerd.
<i>Advisering</i>	9.3.4	<p>De professional geeft de opdrachtgever advies over het treffen van de maatregelen als bedoeld in art. 9.3.1 en beoordeelt de professional in het kader van de inspecties als bedoeld in art. 9.2.1 of de opdrachtgever gehoor geeft aan het advies en of aanvullende maatregelen wenselijk zijn. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.</p> <p><i>Toelichting</i> <i>Dit artikel brengt met zich mee dat de professional continu moet vaststellen of de opdrachtgever de afgesproken maatregelen op het gebied van habitat management nakomt en of nadere maatregelen om de plaagdruk laag te houden wenselijk zijn.</i></p>
<i>Registratie</i>	9.3.5	In het kader van de inspecties als bedoeld in art. 9.2.1 legt de professional schriftelijk vast welke maatregelen als bedoeld in art. 9.3.1 zijn getroffen en wat hiervan de effecten zijn. De professional legt ook schriftelijk vast of de opdrachtgever gehoor heeft gegeven aan het advies als bedoeld in art. 9.3.4 en of aanvullende maatregelen wenselijk zijn. De verplichting de activiteiten van de opdrachtgever te registreren is niet van

toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

	9.4	Niet-chemische bestrijding
<i>Niet-chemische bestrijding</i>	9.4.1	<p>Een niet-chemische bestrijding bestaat uit het treffen van maatregelen gericht op het verminderen van een rattenpopulatie zonder dat daarbij gebruik wordt gemaakt van biociden, waaronder doch niet uitsluitend:</p> <p>a) Mechanische klemmen;</p> <p>b) Mechanische inloopvallen;</p> <p><i>Toelichting</i> De genoemde maatregelen zijn indicatief. Dat betekent dat ook een deel van deze maatregelen of andere maatregelen afhankelijk van de omstandigheden van het geval kunnen worden getroffen. Zo kan het treffen van biologische bestrijdingsmaatregelen in sommige situaties uitkomst bieden. Het is aan de professional om te bepalen welke maatregelen het meest aangewezen zijn.</p>
<i>Verminderen risico's</i>	9.4.2	<p>De professional dient bij de keuze voor en het gebruik van niet-chemische bestrijdingsmiddelen rekening te houden met eventuele risico's voor mens en dier en deze risico's zoveel mogelijk te beperken.</p> <p><i>Toelichting</i> Bij het gebruik van vallen kunnen ratten (of niet-doelsoorten) worden gevangen. In dergelijke situaties is het wenselijk dat geen onnodig lijden wordt veroorzaakt. Dat kan inhouden dat het aantal inspecties door de professional wordt verhoogd en dat water in de val wordt geplaatst.</p>
<i>Voldoende maatregelen, mits economisch aanvaardbaar</i>	9.4.3	<p>Op grond van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 plaatst de professional de niet-chemische bestrijdingsmiddelen in voldoende mate en op de strategische plaatsen om tot een vermindering van de rattenpopulatie te komen. Hierbij houdt de professional rekening met hetgeen economisch aanvaardbaar wordt geacht.</p> <p><i>Toelichting</i> De professional kan op basis van de risico-inventarisatie inschatten op welke plaatsen en in welke aantallen de mechanische vallen en/of klemmen moeten worden geplaatst. Dit zal in voldoende aantallen moeten gebeuren, omdat de maatregelen anders weinig effect zullen hebben. Het kan echter niet van de professional (en opdrachtgever) worden verwacht dat disproportioneel veel kosten worden gemaakt om te komen tot een volledig niet-chemische vermindering van de rattenpopulatie.</p>
<i>Beëindiging maatregelen</i>	9.4.4	<p>Indien de professional constateert dat de rattenpopulatie afwezig is, worden de niet-chemische bestrijdingsmaatregelen</p>

op de kortst mogelijke termijn beëindigd en beperkt de professional zich tot de uitvoering van monitoring als bedoeld in art. 9.2.1 eventueel in combinatie met habitat management als bedoeld in art. 9.3.1.

Toelichting

Na beëindiging van de niet-chemische bestrijdingsmaatregelen kan de professional in het kader van art. 9.2.3 mechanische vallen en/of klemmen blijven gebruiken, maar de inzet hiervan moet er aantoonbaar op zijn gericht om de aanwezigheid van een rattenpopulatie te kunnen constateren en niet op de bestrijding daarvan.

<i>Registratie</i>	9.4.5	De professional beschrijft en motiveert de getroffen maatregelen als bedoeld in art. 9.4.1 en legt dit schriftelijk vast in het inspectierapport als bedoeld in art. 9.2.5.
	9.5	Chemische bestrijding
<i>Chemische bestrijding</i>	9.5.1	Een chemische bestrijding bestaat uit het door de professional inzetten van biociden die bestemd zijn voor het bestrijden van ratten.
		<i>Toelichting</i> <i>De biociden die in Nederland geregistreerd zijn voor de bestrijding van knaagdieren (waaronder ratten) worden rodenticiden genoemd en bestaan uit antistollingsmiddelen (anticoagulantia) of andere soorten middelen (bijvoorbeeld op basis van de stoffen alpha chloralose en aluminium phosphine).</i>
<i>Verminderen risico's</i>	9.5.2	De professional dient bij de keuze voor en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen rekening te houden met eventuele risico's voor mens en dier en deze risico's zoveel mogelijk te beperken.
		<i>Toelichting</i> <i>Dit kan tot gevolg hebben dat de professional inzet van biociden moet beperken tot binnen gebouwen of op plekken met een laag risico voor mens en dier en dat het gebruik in hoeveelheid en duur waar mogelijk wordt geminimaliseerd.</i>
<i>Nadere voorwaarden bij reguliere bestrijding</i>	9.5.3	Alvorens op grond van art. 7.7 wordt overgegaan tot het treffen van chemische bestrijdingsmaatregelen dient sprake te zijn van de volgende omstandigheden:
		<ul style="list-style-type: none"> a) De professional voert monitoring uit als bedoeld in art. 7.4; en b) De professional en/of de opdrachtgever hebben uitvoering gegeven aan habitat management als bedoeld in art. 7.5; en c) Gedurende een periode van tenminste 10 kalenderdagen zijn de niet-chemische bestrijdingsmaatregelen als

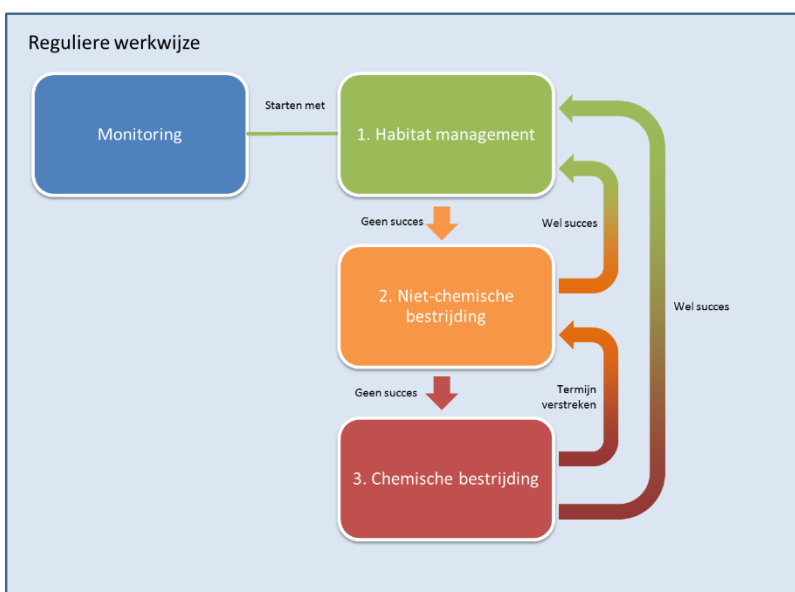

bedoeld in art. 7.6 getroffen en deze hebben niet geleid tot een substantiële afname van de rattenpopulatie.

Toelichting

Art. 9.5.3 sub c brengt met zich mee dat door de professional tenminste twee inspecties moeten zijn uitgevoerd alvorens chemische bestrijdingsmaatregelen worden getroffen.

Schematisch ziet de strategie in het geval van een reguliere bestrijding er als volgt uit:

Nadere voorwaarden bij noodsituatie

9.5.4

Alvorens op grond van art. 7.8 wordt overgegaan tot het treffen van chemische bestrijdingsmaatregelen dient sprake te zijn van de volgende omstandigheden:

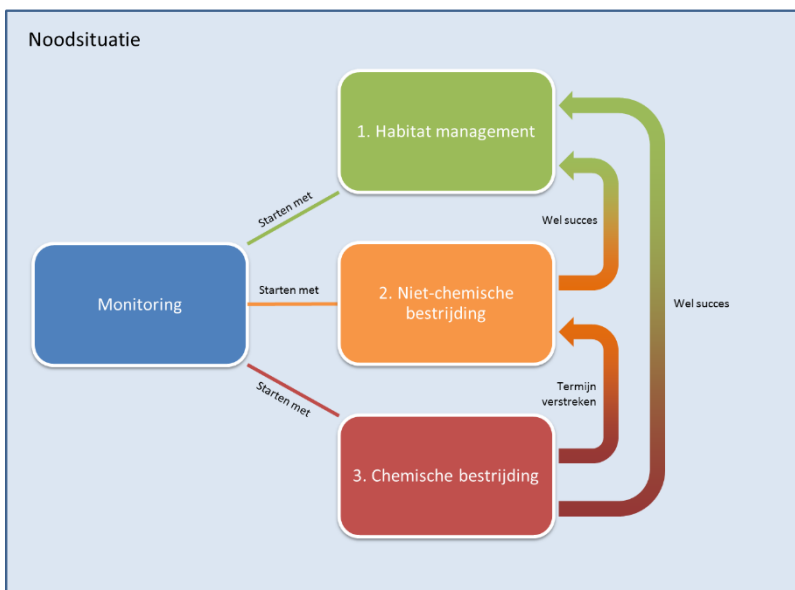
- a) De professional voert monitoring uit als bedoeld in art. 7.4; en
- b) De professional en/of de opdrachtgever zijn gestart met het uitvoeren van habitat management als bedoeld in art. 7.5;
- c) De professional is gestart met het uitvoeren van niet-chemische bestrijdingsmaatregelen als bedoeld in art 7.6; en
  - De professional heeft reden aan te nemen dat bij het treffen van de maatregelen als bedoeld in art. 7.4, 7.5 en 7.6 de rattenpopulatie substantieel zal toenemen; of
  - Er is sprake van een acute bedreiging voor de volks- en/of diergezondheid; of

- **De aanwezigheid van de rattenpopulatie leidt tot grote schade.**

Toelichting

De professional moet goed kunnen onderbouwen dat sprake is van een noodsituatie die vergt dat biociden worden ingezet.

Schematisch ziet de strategie in het geval van een noodsituatie er als volgt uit:

*Voorwaarden
toepassen biociden*

9.5.5 De inzet van biociden dient aan de volgende voorwaarden te voldoen:

- Bij de toepassing van biociden wordt de geldende wet- en regelgeving in acht genomen;**
- Er wordt uitsluitend gebruik gemaakt van biociden die in Nederland zijn toegelaten voor het bestrijden van ratten om gebouwen en voedselopslagplaatsen door het College ter beoordeling van gewasbeschermingsmiddelen en biociden;**
- De toepassing van biociden vindt plaats in genummerde tamper-resistent lokaaskisten, lokaaskokers of andere lokaashouders. Lokaaskisten dienen te zijn afgesloten en vastgezet;**
- Bij plaatsing en het wegnemen van biociden moet zorgvuldig worden gewerkt om morsen te voorkomen. Eventueel gemorst lokaas moet direct door de professional op de wettelijk voorgeschreven wijze worden verwijderd;**
- Het biocide wordt uitsluitend toegepast in en om gebouwen en voedselopslagplaatsen;**

- f) Het biocide mag niet worden toegepast in natuurgebieden.
- g) Bij de toepassing van biociden op andere terreinen dan natuurgebieden bepaalt de professional op basis van de risico-inventarisatie als bedoeld in art. 6.1 of buitengebruik verantwoord is met het oog op risico's voor mens en dier en zo ja, op welke maximale afstand tot de buitengevel van een gebouw de biociden kunnen worden geplaatst;
- h) Bij de keuze voor een biocide gaat de voorkeur uit naar een biocide in gel- of vaste (blok)vorm;

Toelichting

Uit art. 9.5.5 sub e volgt dat biociden niet in open veld mogen worden toegepast. Wel is rekening gehouden met situaties waar de bron van de rattenpopulatie zich op afstand van gebouwen bevindt. Voerkuilen kunnen bijvoorbeeld een bron zijn voor de rattenpopulatie en het is wenselijk dat rondom voerkuilen biociden kunnen worden ingezet. Ook is het mogelijk om op plaatsen waar afval wordt ingezameld, opgeslagen en verwerkt en bij waterzuiveringsinstallaties biociden te plaatsen, omdat op dergelijke plaatsen sprake is van een continue plaagdruk en de overlast zich naar de nabije omgeving uitbreidt indien geen biociden kunnen worden ingezet.

In relatie tot 9.5.5 sub g is het van belang aandacht te besteden aan de belangenafweging zoals beschreven in bijlage VIII waarin een nadere invulling is gegeven van 'om gebouwen en voedselopslagplaatsen'.

Termijn

- 9.5.6 De inzet van biociden is gebonden aan een bepaalde termijn die voorafgaand aan het treffen van de chemische bestrijdingsmaatregelen door de professional wordt vastgesteld en tot een absoluut minimum moet worden beperkt. De professional kan gemotiveerd van deze termijn afwijken, indien sprake is van een object met een hoog risico op rattenactiviteit.**

Toelichting

Bij de inzet van biociden moet de professional zich continu afvragen of de inzet van biociden noodzakelijk is. Indien dit niet het geval is, dan dient de inzet van biociden te worden beëindigd. Indien dit wel nodig is en de vooraf door de professional bepaalde termijn moet worden verlengd, dan is dit alleen mogelijk indien de professional dit kan beargumenteren.

Verhoging frequentie inspectiebezoeken

- 9.5.7 Vanaf het moment dat biociden worden ingezet verhoogt de professional de frequentie van de inspecties als bedoeld in art. 9.2.1. Met uitzondering van de agrariër vindt dit plaats in onderling overleg met de opdrachtgever.**

Toelichting

Bij (het bepalen van de frequentie van) de inspectiebezoeken dient bijzondere aandacht uit te gaan naar het voorkomen van verspreiding van de biociden in het milieu en het verlagen van het risico van (door)vergiftiging van niet-doelwit soorten (door bijvoorbeeld frequent kadavers en keutels van ratten op te ruimen).

Verwijderen van

- 9.5.8 Onmiddellijk nadat de termijn als bedoeld in art. 9.5.6 is**

biociden

verstrekken of wanneer de professional constateert dat de rattenpopulatie afwezig is, dienen alle hiertoe op de locatie van de overlast aanwezige biociden voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen door de professional te worden verwijderd conform de daarvoor geldende wet- en regelgeving.

Terugschakelen op niet-chemische bestrijding

9.5.9 Na het beëindigen van de chemische bestrijdingsmaatregelen ingevolge art. 9.5.8 beperkt de professional zich gedurende een termijn van tenminste 10 kalenderdagen tot het treffen van niet-chemische maatregelen als bedoeld in art. 7.6. Indien de termijn als bedoeld in art. 9.5.6 is verstreken dan kan de professional opnieuw chemische bestrijdingsmaatregelen treffen, mits sprake is van de omstandigheden als bedoeld in art. 9.5.3 of 9.5.4 en wordt voldaan uit de overige bepalingen uit paragraaf 9.5.

Registratie

9.5.10 De professional beschrijft en motiveert de getroffen maatregelen als bedoeld in art. 9.5.1 en legt dit schriftelijk vast in het inspectierapport als bedoeld in art. 9.2.5. Hiernaast worden tenminste de navolgende gegevens schriftelijk in het inspectierapport geregistreerd:

- a) De naam en het toelatingsnummer van het toegepaste biocide;
- b) De (vindplaats van de) etikettering en het veiligheidsinformatieblad van het toegepaste biocide;
- c) Het volume van het middel dat is ingezet;
- d) De geconstateerde opname van het biocide ten opzichte van de voorgaande inspectie;

10. Evaluatie

Evaluatie plan van aanpak

10.1 De uitvoering van het plan van aanpak als bedoeld in art. 8.1 wordt regelmatig door de professional geëvalueerd en schriftelijk in heldere en begrijpelijke taal vastgelegd in het dossier, doch tenminste eenmaal per jaar.

Toelichting

Door uitvoering van de evaluatie wordt de professional ertoe gedwongen het plan van aanpak en de strategie te blijven verbeteren. Hierin dient te worden beargumenteerd of op basis van (gewijzigde) geconstateerde risico's de strategie moet worden aangepast. Voor het professioneel plaagdierbedrijf is het van belang dat het plan van aanpak ook kan worden begrepen door de opdrachtgever. In het geval van de agrariër gaat het er meer om dat de evaluatie schriftelijk en controleerbaar wordt vastgelegd.

Alle onderdelen

10.2 De professional beoordeelt in de evaluatie het effect van de

**gekozen strategie als bedoeld in art. 7.1 en identificeert
mogelijke verbeterpunten.**

Toelichting

De professional moet zich continu afvragen of de gekozen strategie (nog) op zijn plaats is of dat moet worden teruggeschakeld op minder ingrijpende maatregelen (monitoring <-> habitat management <-> niet-chemische bestrijding <-> chemische bestrijding).

*Beoordeling terrein
overschrijdende
overlast*

10.3 In het kader van de evaluatie beoordeelt de professional of sprake is van terrein overschrijdende overlast en of een gezamenlijk aanpak met de bij de overlast betrokken partijen noodzakelijk is.

*Toelichting aan
opdrachtgever*

10.4 De professional stelt de opdrachtgever schriftelijk op de hoogte van de evaluatie en geeft op verzoek van de opdrachtgever hierop een toelichting. Hierbij gaat bijzondere aandacht uit naar de maatregelen die door de opdrachtgever zijn of hadden moeten worden getroffen en het hiermee behaalde resultaat. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

*Advies terrein
overschrijdende
overlast*

10.5 Indien de professional constateert dat sprake is van een situatie als bedoeld in art. 10.3, dan adviseert de professional de opdrachtgever samen te werken met de bij de overlast betrokken partijen teneinde tot een gezamenlijke aanpak van de overlast te komen. Desgewenst assisteert de professional bij het aangaan en uitvoeren van deze samenwerking. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

Toelichting

Een dergelijk advies kan inhouden het bevoegd gezag te raadplegen om medewerking van de partijen af te dwingen.

*Terrein
overschrijdende
overlast agrarische
bedrijven*

10.6 Indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door een agrariër op eigen bedrijf en de agrariër constateert dat sprake is van een situatie als bedoeld in art. 10.3, dan rust op de agrariër een inspanningsverplichting om gezamenlijk met de bij de overlast betrokken partijen tot een gezamenlijke aanpak van de overlast te komen. Desgewenst kan hierbij de hulp worden ingeroepen van een professioneel plaagdierbedrijf.

Toelichting

Deze inspanning kan onder omstandigheden vergen dat het bevoegd gezag wordt geraadpleegd om medewerking van de partijen af te dwingen.

*Voorstel tot wijziging
plan van aanpak*

10.7 Indien aanpassing van het plan van aanpak door de professional noodzakelijk wordt geacht, dan doet de

professional op grond van de evaluatie als bedoeld in art. 10.1 aan de opdrachtgever een voorstel tot wijziging van het plan van aanpak. In het voorstel tot wijziging betreft de professional een advies over de maatregelen die door de opdrachtgever moeten worden getroffen en – indien nodig – het treffen van terrein overschrijdende maatregelen. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.

<i>Akkoordverklaring opdrachtgever</i>	10.8	De opdrachtgever dient schriftelijk akkoord te gaan met het voorstel tot wijziging van het plan van het plan van aanpak als bedoeld in art 10.7. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Aanpassing plan van aanpak</i>	10.9	Nadat de schriftelijke akkoordverklaring als bedoeld in art. 10.7 door de opdrachtgever is afgegeven past de professional het plan van aanpak aan en voert de professional het plan van aanpak opnieuw uit met inachtneming van alle bepalingen uit dit protocol. Dit artikel is niet van toepassing indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door de agrariër op eigen bedrijf.
<i>Aanpassing plan aanpak door agrariër</i>	10.10	Indien de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing worden verricht door een agrariër op eigen bedrijf wijzigt de agrariër op basis van de evaluatie als bedoeld in art. 10.1 het plan van aanpak en voert de agrariër het plan van aanpak opnieuw uit met inachtneming van alle bepalingen uit dit protocol.
<i>Registratie</i>	10.11	De evaluatie en de eventuele aanpassingen aan het plan van aanpak en de eventuele akkoordverklaring als bedoeld in art. 10.8 worden door de professional vastgelegd in het dossier.

Hoofdstuk 3 – Opleiding en examinering

Opleiding

De werkwijze als beschreven in dit protocol dient te worden uitgevoerd door personen die vakbekwaam zijn. Dat houdt in dat deze personen beschikken over een geldig vakbekwaamheidsbewijs in de zin van art. 17a, lid 1, sub c, Besluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden en daarnaast met goed gevolg hebben deelgenomen aan een examen waarin de kennis over het protocol voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is getoetst. Het gecertificeerde bedrijf dient te borgen dat de werkzaamheden gericht op het beheersen van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen worden uitgevoerd door personen die hieraan voldoen.

Vakbekwaamheidsbewijs

Door aan te sluiten bij de vakbekwaamheidseisen uit de wet wordt geborgd dat de werkzaamheden als beschreven in het HBR worden uitgevoerd door een persoon die beschikt over een geldig bewijs van vakbekwaamheid voor het beheersen van plaagdieren en houtaantastende organismen dan wel over een geldige licentie voor het beheersen van knaagdieren door een agrarische ondernemer op het eigen bedrijf. De eindtermen voor onderwijs en examinering en voorwaarden voor verlenging zijn voor professionele plaagdierbeheersers beschreven in Bijlage VI, onderdeel A t/m D, en voor agrariërs in Bijlage VI, onderdeel E en F, van de Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden.

Examen voor beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen

Het is van belang dat de personen die de werkzaamheden verrichten op het beheersen van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen geschoold zijn op de inhoud van het protocol (Hoofdstuk 2) voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen. Daarom dienen deze personen hierop te zijn getoetst middels een examen dat wordt afgenomen door een door daartoe erkend exameninstituut. Indien met goed gevolg is deelgenomen aan het examen beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen, dan verstrekt het daartoe aangewezen exameninstituut een certificaat waaruit blijkt dat de kandidaat met goed gevolg heeft deelgenomen aan dit examen.

Aanbevelingen voor opleidingen

Het is aan de markt om te voorzien in een scholing voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen, zodat men in staat wordt gesteld om het hierboven vermeld examen met goed gevolg te doorlopen. Het is wenselijk dat in de opleiding bijzondere aandacht uitgaat (door middel van theorie, casus training / rollenspellen) naar de volgende punten:

- a) De samenwerking met de opdrachtgever, waaronder het helder kunnen uitleggen wat IPM inhoudt en wat wordt geleverd van de opdrachtgever;
- b) Het uitvoeren van de risico-inventarisatie, met als belangrijke onderdelen het vaststellen van risico's voor mensen en dieren en maatregelen die moeten worden getroffen om deze risico's te reduceren. Daarbij dient ook aandacht uit te gaan naar de omstandigheden waaronder het gebruik van biociden kan worden geminimaliseerd en blootstelling van mens en dier kan worden voorkomen terwijl parallel een noodzakelijke bestrijding wordt uitgevoerd;
- c) Het opstellen van een plan van aanpak, waaronder het kunnen vastleggen en beargumenteren van de gekozen strategie. In deze argumentatie wordt tenminste aandacht besteed aan de

noodzaak voor het buitengebruik van rodenticiden en de gehanteerde afstand van de rodenticiden tot de buitengevel. De risico's voor niet-doelsoorten dienen in deze argumentatie te worden meegewogen. Ook moet de professional onder meer de volgende situaties operationeel kunnen maken: verhoogde plaagdruk, noodsituatie, geen noodsituatie (reguliere chemische bestrijding), natuurgebieden, verhoogd risico op (door)vergiftiging van niet-doelwit soorten, voedselopslagplaatsen;

- d) Het uitvoeren van inspectiebezoeken, waarbij de professional onder meer wijzigingen in de geconstateerde risico's op grond van de risico-inventarisatie moet kunnen constateren en zorgvuldig kadavers en keutels moet kunnen zoeken en opruimen;
- e) De inzet van niet-chemische bestrijdingsmiddelen, zoals klemmen en vallen;
- f) De inzet van biociden, waaronder de termijn, de frequentie van inspectiebezoeken, de hoeveelheid, de vorm, de plaatsing en het verwijderen van biociden;
- g) Het uitvoeren van de evaluatie, waaronder het kunnen vaststellen of kan worden volstaan met minder ingrijpende maatregelen en het kunnen vaststellen of de gebruikte bestrijdingsmethoden veilig waren voor mensen en dieren en zo niet hoe dit te verbeteren;
- h) Het treffen van aanvullende maatregelen met het oog op terrein overschrijdende overlast, waarbij de professional de noodzaak van terrein overschrijdende maatregelen kan vaststellen, de opdrachtgever de noodzaak kan uitleggen van samenwerking met de bij de overlast betrokken partijen en de opdrachtgever hierbij kan adviseren en assisteren.

Eisen aan opleiders

Op grond van het HBR wordt vereist dat de scholing wordt verzorgd door een persoon die tenminste beschikt over de navolgende competenties:

- a) MBO denk- en werkniveau;
- b) Tenminste 3 jaar praktijkervaring op het gebied van de beheersing van plaagdieren;
- c) Deskundigheid om de inhoud van het HBR in begrijpelijk taal uit te leggen en daarover vragen te beantwoorden;
- d) Kennis op het gebied van biociden(wetgeving) en de toepassing van biociden voor de beheersing van dierplagen;
- e) Kennis van de fundamentele principes van IPM en de vertaling hiervan naar de praktijk;
- f) Kennis van het HBR en de onderliggende documenten.

Hoofdstuk 4 – Bedrijfs certificering en audits

Algemeen

Dit hoofdstuk bevat de randvoorwaarden voor de bedrijfs certificering en de audits. De schemabeheerder zal nader invulling te geven aan de certificering en daarbij deze randvoorwaarden in acht nemen.

Professionele bedrijven (waaronder mede wordt verstaan de agrarische bedrijven waarvan de ondernemer beschikt over een geldige licentie voor “het beheersen van knaagdieren door een agrarische ondernemer op het eigen bedrijf”) dienen op verschillende wijzen te worden getoetst op de naleving van het HBR. De volgende vormen van toetsing worden onderscheiden:

- a) Administratieve controles;
- b) Periodieke controles, zowel aangekondigd als onaangekondigd.

Criteria Certificerende Instelling (CI)

Alle vormen van controles zijn gericht op het voldoen aan de eisen van het HBR en worden uitgevoerd door een CI die een overeenkomst heeft gesloten met de daartoe aangewezen schemabeheerder.

Om de onafhankelijkheid te borgen dient de CI geaccrediteerd te zijn voor ISO 17065 (voorheen NEN-EN 45011) en/of ISO 17021 en de te certificeren bedrijven moet een beroepsmogelijkheid conform de eisen van deze accreditatie worden geboden.

De overeenkomst tussen de CI en schemabeheerder dient tenminste de volgende essentiële elementen te bevatten:

- a) De CI dient altijd de actuele versies van het HBR te hanteren;
- b) De CI neemt onmiddellijk – op basis van een reële overgangstermijn – aanwijzingen en wijzigingen over van de schemabeheerder.

Criteria auditor

Er dient gebruik te worden gemaakt van gekwalificeerde auditors die in dienst zijn van de CI en tenminste beschikken over de volgende competenties:

- a) Minimaal HBO denk- en werkniveau;
- b) In bezit zijn van Lead Auditor diploma;
- c) Met goed gevolg deelgenomen aan een examen waarin de kennis over het protocol (Hoofdstuk 2) voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is getoetst.
- d) Moet tekortkomingen goed kunnen wegen;
- e) Moet boven auditee en auditor kunnen staan;
- f) Moet onafhankelijk zijn.
- g) Kan geen beslissing nemen, indien de betreffende audit door hem of haar is uitgevoerd.

Administratieve controles

De administratieve controles zijn gericht op het naleven van de administratieve verplichtingen die voortvloeien uit het HBR door het professioneel bedrijf. De administratieve controles kunnen op afstand worden uitgevoerd door auditors in dienst van een CI.

- a) De CI controleert of het bedrijf beschikt over de navolgende documenten en registraties:
  - Bedrijfsverklaring;
  - Dossier per opdrachtgever waar om gebouwen en voedselopslagplaatsen rattenpopulaties worden beheerst, inclusief:
    - Opdrachtbevestiging door opdrachtgever, met uitzondering van de situatie waarin de werkzaamheden op het gebied van plaagdierbeheersing door de agrariër worden verricht;
    - Risico-inventarisatie;
    - Plan van aanpak;
    - Inspectieverslagen;
    - Evaluatie.
- b) De administratieve controle wordt tenminste eenmaal per 3 jaar uitgevoerd.
- c) De schemabeheerder geeft nader invulling aan de uitvoering van de administratieve controles, waaronder de frequentie en de tijdbesteding;

Periodieke controles

De periodieke controles worden uitgevoerd om in de praktijk vast te stellen of het professioneel bedrijf conform het HBR handelt. Deze controles vinden zowel aangekondigd als onaangekondigd plaats. De controle bestaat uit een fysieke controle bij de opdrachtgever waar de werkzaamheden op het gebied van beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen worden uitgevoerd. Alvorens het certificaat wordt verleend dient een professioneel bedrijf met goed gevolg een periodieke controle te hebben doorstaan.

- a) De aangekondigde periodieke controle vindt tenminste eenmaal per jaar plaats. De datum voor een aangekondigde periodieke controle wordt in goed overleg tussen het professioneel bedrijf en de CI bepaald en kan worden gecombineerd met een administratieve controle;
- b) De onaangekondigde periodieke controle vindt tenminste eenmaal per jaar plaats bij 10% van het totaal aantal gecertificeerde bedrijven die aselect middels steekproeven door de schemabeheerder worden aangewezen.
- d) De schemabeheerder geeft nader invulling aan de uitvoering van de periodieke controles, waaronder de frequentie en de tijdbesteding;

Auditrapportage

De auditor stelt van elke controle een rapportage op met daarin zijn bevindingen. Uit de rapportage blijkt tenminste welke normonderdelen zijn besproken, de personen die zijn geïnterviewd, de bevindingen en de gemaakte afspraken. Aan dit auditrapport voegt de auditor een aanbeveling toe. De auditor beperkt zich tot rapportage en beslist niet.

De beslissing omtrent het verlenen dan wel continueren van het certificaat wordt genomen door een onafhankelijk, deskundig besluitvormend orgaan van de CI, niet zijnde de auditor.

Tekortkomingen en sanctiebeleid

Een tekortkoming is een feit dat door de auditor is geconstateerd, objectief aantoonbaar is en een afwijking betreft van het HBR. Het professioneel bedrijf dient tekortkomingen binnen een door de schemabeheerder daarvoor gestelde termijn te herstellen op straffe van schorsing of in het uiterste geval intrekking van het certificaat. De schemabeheerder geeft nader invulling aan het sanctiebeleid.

Wijzigingen

Wijzigingen in het HBR en/of onderliggende documenten worden aan gecertificeerde bedrijven gecommuniceerd door de schemabeheerder. Wijzigingen in het HBR worden vastgesteld door een College van Deskundigen dat door de schemabeheerder in het leven is geroepen en behoeven bekrachtiging van het bestuur van de schemabeheerder alvorens deze tussen partijen bindend zijn. De schemabeheerder bepaalt een reële overgangstermijn om de bedrijven in de gelegenheid te stellen aanpassingen te doen en de gewijzigde eisen te implementeren. Indien de bedrijven na de overgangstermijn hieraan niet kunnen voldoen, kan dit betekenen dat de certificatie niet conform de nieuwe eisen kan worden voortgezet.

Publicatie

De actuele versie van het HBR is altijd op te vragen bij de schemabeheerder. De schemabeheerder publiceert een lijst met gecertificeerde bedrijven op haar website. Daarbij vermeldt de schemabeheerder per gecertificeerd bedrijf tenminste de navolgende gegevens:

- a) N.a.w.-gegevens;
- b) Bedrijfslogo;
- c) Contactgegevens;
- d) Vervaldatum van het certificaat.

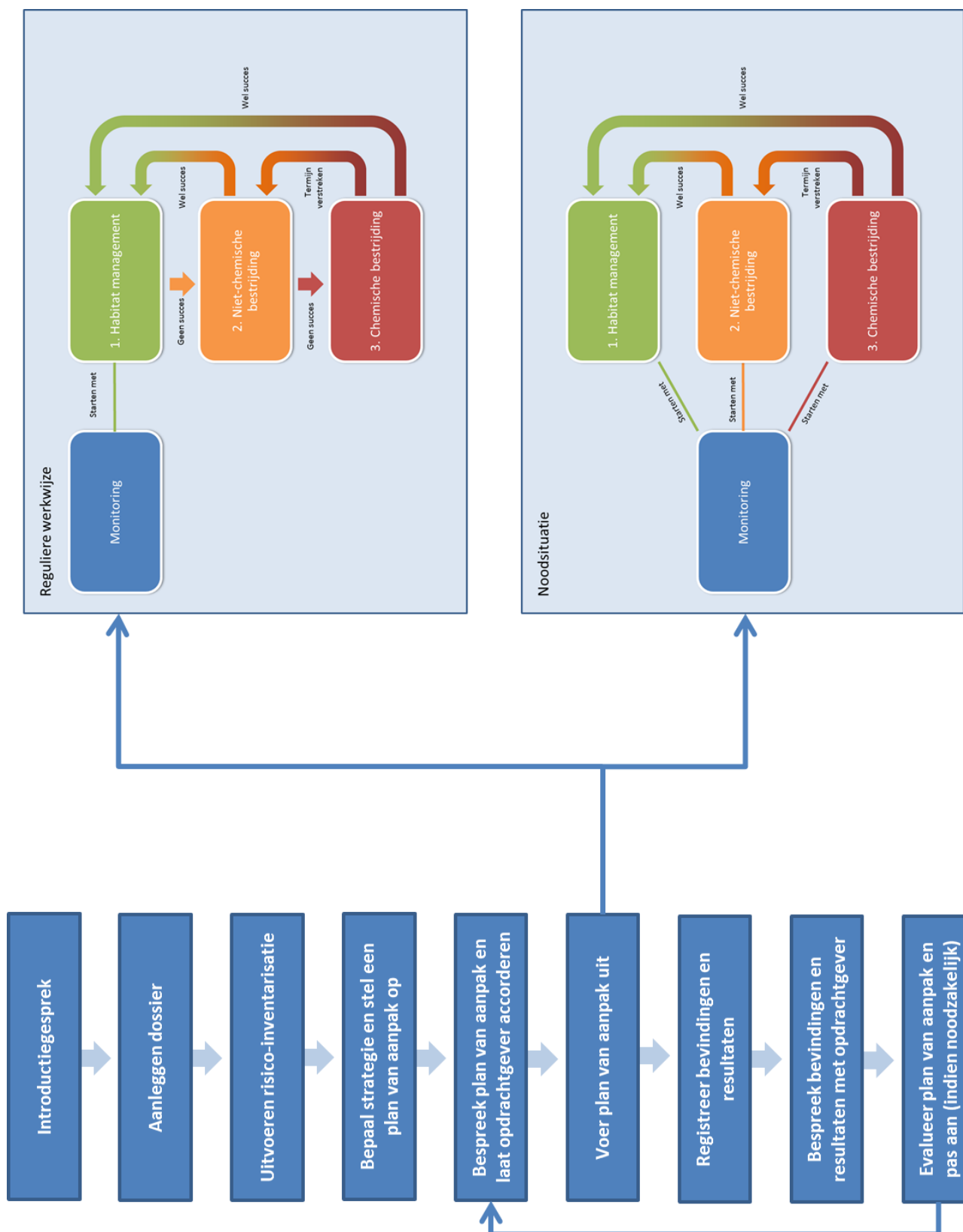
Bijlage I – Beschrijving IPM beginselen

Integrated Pest Management (IPM) heeft tot doel een duurzame aanpak van dierplagen. Met de toepassing van IPM wordt gestreefd om door middel van het afwegen van alle beschikbare technieken en alternatieven op economisch verantwoorde wijze, in overleg met de opdrachtgever, duurzaam beleid te ontwikkelen ter voorkoming en/of bestrijding van plaagdieren. Uitgangspunt is het streven naar preventie in plaats van bestrijding met als doel om het gebruik van biociden zoveel mogelijk te beperken en indien mogelijk te vermijden en zodoende het milieu te sparen. Indien gebruik van biociden noodzakelijk is, dan moeten het gebruik van de biociden en de risico's voor niet-doelwit organismen en mensen worden geminimaliseerd. Dat betekent bijvoorbeeld:

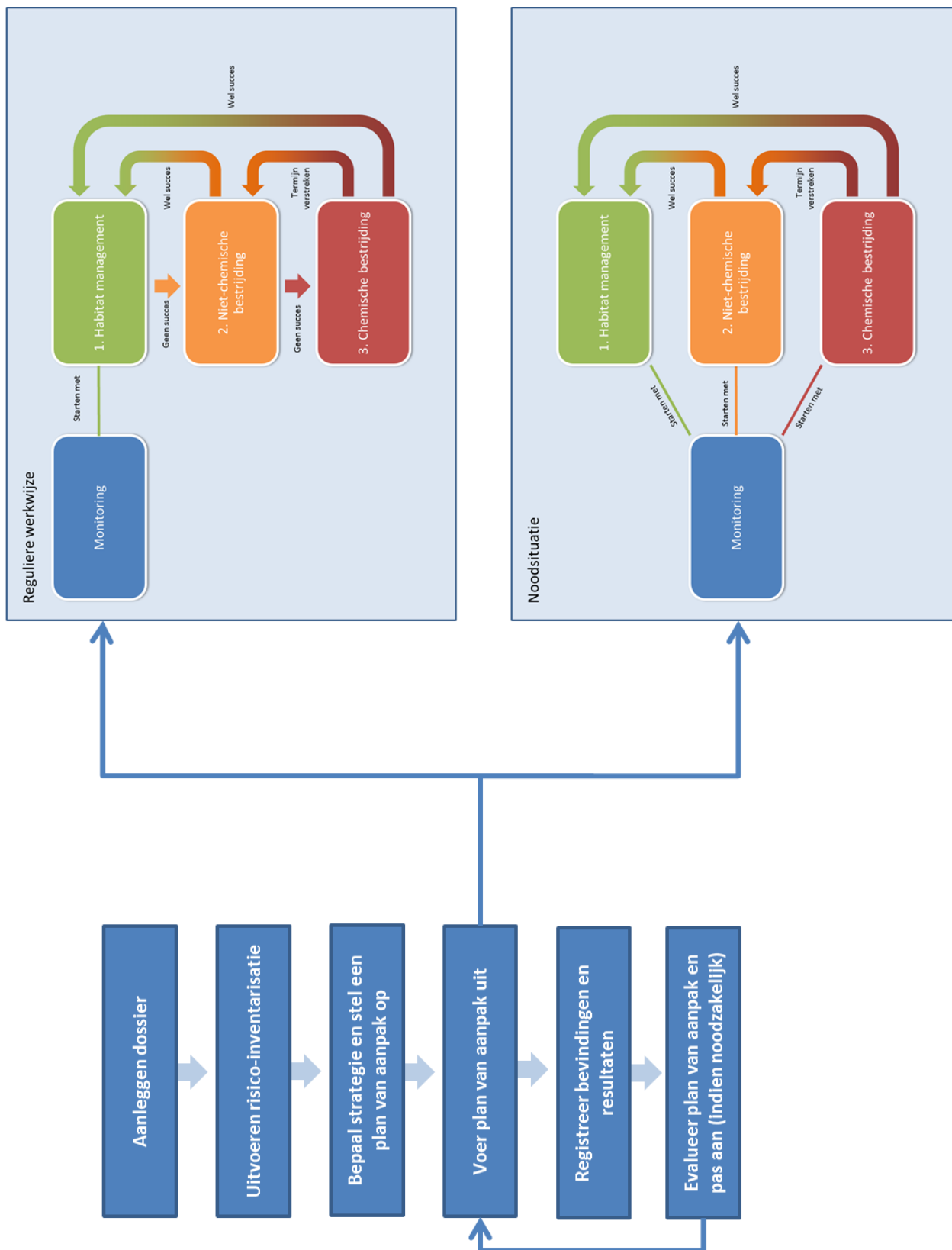
- Een restrictief gebruik op plekken waar niet-doelwit soorten voorkomen en toegang hebben tot biociden.
- Een restrictief gebruik op plekken waar niet-doelwit organismen voorkomen die vergiftigd kunnen worden door het eten van vergiftigde ratten.

IPM dwingt professionals om in het kader van monitoring ook de aandacht te vestigen op terrein overschrijdende overlast. Dit betekent dat kan worden geconcludeerd dat een hoge populatiedruk van plaagdieren niet op de locatie van de opdrachtgever wordt veroorzaakt, maar dat de bron van overlast zich op aangrenzende percelen c.q. bedrijven bevindt. In dit geval zal de opdrachtgever - desgewenst ondersteund door de professional - in contact moeten treden met de eigenaren, huurders, gebruikers van deze aangrenzende percelen en dient men hen te informeren over de overlastsituatie. IPM vergt in deze situatie een gecoördineerde aanpak van de overlast. Alle bij de overlast betrokken partijen zullen medewerking moeten verlenen aan een gecoördineerde terrein overschrijdende aanpak om de populatiedruk te verlagen. Deze aanpak kan betekenen dat de eigenaar, huurder, gebruiker het professioneel bedrijf (of ander professioneel bedrijf) opdracht zal geven om in samenwerking met de andere bij de overlast betrokken partijen de populatiedruk te verlagen. Indien de opdrachtgever geen medewerking verleent aan een gecoördineerde terrein overschrijdende aanpak, dan kan het bevoegd gezag de medewerking hieraan door de opdrachtgever onder bepaalde omstandigheden afdwingen.

Bijlage II – Procesboom professioneel plaagdierbedrijf

Bijlage III – Procesboom agrarisch bedrijf

Bijlage IV – Voorbeeld werkinstructie professioneel plaagdierbedrijf

Reikwijdte

- Beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Bedrijven onder wiens verantwoordelijkheid de werkzaamheden op het gebied van beheersing van ratten om gebouwen en voedselopslagplaatsen worden verricht;
- Professionals die in het bezit van een geldig vakbekwaamheidsbewijs en de nascholing 'beheersing rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen' hebben gevolgd en het daaraan verbonden examen met goed gevolg heeft doorstaan

Algemene werkwijze

- Introductiegesprek;
- Aanleggen van een dossier;
- Uitvoering risico-inventarisatie;
- Bepaling van strategie;
- Opstellen van een plan van aanpak;
- Uitvoeren van het plan van aanpak;
- Evaluatie en aanpassing van het plan van aanpak;

Introductiegesprek

- Redenen voor uitvoering werkzaamheden ter beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Toelichting op algemene werkwijze;
- Wijzen op belang van samenwerking met opdrachtgever;
- Verlang een opdrachtbevestiging van de opdrachtgever.

Aanleggen van een dossier

- Professional is verantwoordelijk;
- Hierin worden alle nadere schriftelijke registraties bijgehouden;
- Registreer (bedrijfs)gegevens van professioneel bedrijf en de opdrachtgever;
- Geef op verzoek inzage in het dossier aan de opdrachtgever.

Uitvoeren risico-inventarisatie

- Aandachtspunten:
  - Aard, omvang en bron van de rattenpopulatie (indien aanwezig);
  - Risico's voor mens, dier en milieu;
  - Economische risico's;
  - De (wettelijke) verplichtingen waar aan moet worden voldaan;
  - Risico's t.a.v. verdere uitbreiding en verplaatsing van de rattenpopulatie;
  - Identificatie van mogelijke (preventieve) maatregelen ter voorkoming van verdere toename of verspreiding van de rattenpopulatie;
  - Locatie specifieke risico's die zijn verbonden aan het treffen van de maatregelen;
- Leg dit schriftelijk vast in het dossier en verstrek een afschrift aan de opdrachtgever.

Bepaling van strategie

- IPM is het uitgangspunt
- Geen rattenpopulatie = monitoring;
- Geen rattenpopulatie + dreiging rattenpopulatie = monitoring + habitat management;
- Wel rattenpopulatie = monitoring + niet-chemische bestrijding (evt. i.c.m. habitat management);
- Wel rattenpopulatie + niet-chemische is niet effectief = monitoring + habitat management + niet-chemische bestrijding + chemische bestrijding;
- Wel rattenpopulatie + noodsituatie = monitoring + habitat management + niet-chemische bestrijding + chemische bestrijding.

Opstellen plan van aanpak

- Onderdelen:
  - Risico-inventarisatie;
  - Strategie;
  - Uitvoering van strategie;
  - Tijdschema;
  - Plattegrond;
- Bij geen medewerking van opdrachtgever aan niet-chemische maatregelen, dan geen chemische bestrijding;
- Akkoordverklaring door opdrachtgever;
- Registratie in het dossier.

Uitvoeren plan van aanpak

A. Monitoring

- fysieke inspecties gericht op:
  - Uitwerpselen van ratten;
  - Poot- en staartafdrukken van ratten;
  - Knaagschade;
  - De opname van lokaas;
  - Kadavers van dieren;
  - Andere sporen van rattenactiviteit;
- Bepaal frequentie voor inspectiebezoeken;
- Registreer in inspectierapport tenminste:
  - De naam van de professional;
  - De datum van de inspectie;
  - De naam van de opdrachtgever;
  - De constatering ten aanzien van de punten genoemd in art. 9.2.1 sub a t/m f;
- Maak geen gebruik van chemisch lokaas of andere chemische bestrijdingsmaatregelen;
- Ruim kadavers van dode dieren en rattenkeutels op;
- Leg het inspectierapport vast in het dossier.

B. Habitat management

- Preventieve maatregelen kunnen bestaan uit:
  - Bouwtechnische aanpassingen;
  - Aanpassingen in de groenvoorziening;
  - Reinigingsmaatregelen;
- De professional geeft advies aan de opdrachtgever over de te treffen maatregelen;
- Registratie van opvolging van maatregelen/advies tijdens inspecties.

C. Niet-chemische bestrijding

- Maatregelen kunnen bestaan uit:
  - Mechanische klemmen;
  - Mechanische inloopvallen;
- Houd rekening met risico's verbonden aan de niet-chemische maatregelen;
- Tref voldoende maatregelen gericht op het behalen van snel resultaat, mits economisch aanvaardbaar;
- Beëindig maatregelen bij bereiken van beoogd resultaat of bij geen effect;
- Registreer de getroffen maatregelen in het inspectierapport.

D. Chemische bestrijding

- Inzetten biociden die geregistreerd zijn voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Voorwaarden bij reguliere bestrijding:

- Uitvoering van monitoring;
- Potentiële preventieve maatregelen zijn getroffen;
- Niet-chemische bestrijdingsmaatregelen hebben niet geleid tot een substantiële afname van de rattenpopulatie;
- Voorwaarden bij noodsituatie:
  - Uitvoering van monitoring
  - Preventieve maatregelen zijn gestart;
  - Naar verwachting van professional zal rattenpopulatie substantieel toenemen ondanks treffen van niet-chemische bestrijdingsmaatregelen, dan wel dat sprake is van een acute bedreiging voor de volks- en/of diergezondheid, dan wel de aanwezigheid van de rattenpopulatie leidt tot grote schade;
- Voorwaarden voor toepassen van biociden:
  - Volg wet- en regelgeving;
  - Gebruik alleen in Nederland toegelaten biociden voor het bestrijden van ratten om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
  - Plaats biociden in genummerde tamper-resistent lokaaskisten, lokaaskokers of andere lokaashouders. Sluit deze af en zet ze vast;
  - Werk zorgvuldig bij plaatsing en wegneming van biociden;
  - Pas biocide uitsluitend toe in en om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
  - Pas geen biociden toe in natuurgebieden. Dit is mogelijk op terreinen aangrenzend aan natuurgebieden, mits dit verantwoord wordt geacht op basis van de risico-inventarisatie en op een maximale afstand tot de buitengeval van een gebouw zoals ook bepaald op grond van de risico-inventarisatie;
  - Voorkeur voor biociden in gel- of vaste (blok)vorm;
- Bepaal maximum termijn voor het plaatsen van biociden;
- Afwijken van de termijn is mogelijk, mits gemotiveerd en sprake is van een object met een hoog risico op rattenactiviteit;
- Verhoog de frequentie van de inspectiebezoeken in overleg met de opdrachtgever;
- Verwijder biociden onmiddellijk nadat rattenpopulatie is bestreden of nadat de maximum termijn is verlopen;
- Indien bestrijding binnen maximumtermijn niet succesvol is gebleken, dient eerst te worden overgeschakeld op een niet-chemische bestrijding alvorens opnieuw biociden kunnen worden ingezet;
- Registreer de getroffen maatregelen in het inspectierapport en vermeld daarbij:
  - Naam en toelatingsnummer van biocide;
  - Etikettering en het veiligheidsinformatieblad;
  - Volume dat is ingezet;
  - Geconstateerde opname van het biocide ten opzichte van de voorgaande inspectie.

Evaluatie

- Evalueer de getroffen maatregelen en identificeer mogelijke verbeterpunten;
- Geef de voorkeur aan het treffen van de minst ingrijpende maatregelen (monitoring <-> habitat management <-> niet-chemische bestrijding <-> chemische bestrijding);
- Beoordeel of terrein overschrijdende maatregelen moeten worden getroffen en adviseer de opdrachtgever hierover;
- Adviseer de opdrachtgever over aanpassen plan van aanpak;
- Vraag om akkoordverklaring opdrachtgever voor wijziging plan van aanpak;
- Pas plan van aanpak aan en voer uit.

Bijlage V – Voorbeeld werkinstructie agrarisch bedrijf

Reikwijdte

- Beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Agrarische ondernemingen die beroepsmatig op het eigen bedrijf werkzaamheden verrichten op het gebied van plaagdierbeheersing en gecertificeerd zijn voor het HBR;
- Agrariërs die ingevolge art. 6.6, sub d, Regeling gewasbeschermingsmiddelen en biociden houder is van een geldige licentie voor het “beheersen van knaagdieren door een agrarische ondernemer op het eigen bedrijf” en de nascholing ‘beheersing rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen’ hebben gevolgd en het daaraan verbonden examen met goed gevolg hebben doorstaan.

Algemene werkwijze

- Aanleggen van een dossier;
- Uitvoering risico-inventarisatie;
- Bepaling van strategie;
- Opstellen van een plan van aanpak;
- Uitvoeren van het plan van aanpak;
- Evaluatie en aanpassing van het plan van aanpak;

Aanleggen van een dossier

- Agrariër is verantwoordelijk;
- Hierin worden alle nadere schriftelijke registraties bijgehouden;
- Registreer (bedrijfs)gegevens van agrarisch bedrijf;

Uitvoeren risico-inventarisatie

- Aandachtspunten:
  - Aard, omvang en bron van de rattenpopulatie (indien aanwezig);
  - Risico's voor mens, dier en milieu;
  - Economische risico's;
  - De (wettelijke) verplichtingen waar aan moet worden voldaan;
  - Risico's t.a.v. verdere uitbreiding en verplaatsing van de rattenpopulatie;
  - Identificatie van mogelijke (preventieve) maatregelen ter voorkoming van verdere toename of verspreiding van de rattenpopulatie;
  - Locatie specifieke risico's die zijn verbonden aan het treffen van de maatregelen;
- Leg dit schriftelijk vast in het dossier.

Bepaling van strategie

- IPM is het uitgangspunt
- Geen rattenpopulatie = monitoring;
- Geen rattenpopulatie + dreiging rattenpopulatie = monitoring + habitat management;
- Wel rattenpopulatie = monitoring + niet-chemische bestrijding (evt. i.c.m. habitat management);
- Wel rattenpopulatie + niet-chemische is niet effectief = monitoring + habitat management + niet-chemische bestrijding + chemische bestrijding;
- Wel rattenpopulatie + noodsituatie = monitoring + habitat management + niet-chemische bestrijding + chemische bestrijding.

Opstellen plan van aanpak

- Onderdelen:
  - Risico-inventarisatie;
  - Strategie;
  - Uitvoering van strategie;
  - Tijdschema;

- Plattegrond;
- Registratie in het dossier.

Uitvoeren plan van aanpak

A. Monitoring

- fysieke inspecties gericht op:
  - Uitwerpselen van ratten;
  - Poot- en staartafdrukken van ratten;
  - Knaagschade;
  - De opname van lokaas;
  - Kadavers van dieren;
  - Andere sporen van rattenactiviteit;
- Bepaal frequentie voor inspectiebezoeken;
- Registreer in inspectierapport tenminste:
  - De naam van de agrariër;
  - De datum van de inspectie;
  - De constatering ten aanzien van de punten genoemd in art. 9.2.1 sub a t/m f;
- Maak geen gebruik van chemisch lokaas of andere chemische bestrijdingsmaatregelen;
- Ruim kadavers van dode dieren en rattenkeutels op;
- Leg het inspectierapport vast in het dossier.

B. Habitat management

- Preventieve maatregelen kunnen bestaan uit:
  - Bouwtechnische aanpassingen;
  - Aanpassingen in de groenvoorziening;
  - Reinigingsmaatregelen;
- Registratie van opvolging van maatregelen/advies tijdens inspecties.

C. Niet-chemische bestrijding

- Maatregelen kunnen bestaan uit:
  - Mechanische klemmen;
  - Mechanische inloopvallen;
- Houd rekening met risico's verbonden aan de niet-chemische maatregelen;
- Tref voldoende maatregelen gericht op het behalen van snel resultaat, mits economisch aanvaardbaar;
- Beëindig maatregelen bij bereiken van beoogd resultaat of bij geen effect;
- Registreer de getroffen maatregelen in het inspectierapport.

D. Chemische bestrijding

- Inzetten biociden die geregistreerd zijn voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Voorwaarden bij reguliere bestrijding:
  - Uitvoering van monitoring;
  - Potentiële preventieve maatregelen zijn getroffen;
  - Niet-chemische bestrijdingsmaatregelen hebben niet geleid tot een substantiële afname van de rattenpopulatie;
- Voorwaarden bij noodsituatie:
  - Uitvoering van monitoring
  - Preventieve maatregelen zijn gestart;
  - Naar verwachting van professional zal rattenpopulatie substantieel toenemen ondanks treffen van niet-chemische bestrijdingsmaatregelen, dan wel dat sprake is van een acute bedreiging voor de volks- en/of diergezondheid, dan wel de aanwezigheid van de rattenpopulatie leidt tot grote schade;
- Voorwaarden voor toepassen van biociden:

- Volg wet- en regelgeving;
- Gebruik alleen in Nederland toegelaten biociden voor het bestrijden van ratten om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Plaats biociden in genummerde tamper-resistent lokaaskisten, lokaaskokers of andere lokaashouders. Sluit deze af en zet ze vast;
- Werk zorgvuldig bij plaatsing en wegneming van biociden;
- Pas biocide uitsluitend toe in en om gebouwen en voedselopslagplaatsen;
- Pas geen biociden toe in natuurgebieden. Dit is mogelijk op terreinen aangrenzend aan natuurgebieden, mits dit verantwoord wordt geacht op basis van de risico-inventarisatie en op een maximale afstand tot de buitengeval van een gebouw zoals ook bepaald op grond van de risico-inventarisatie;
- Voorkeur voor biociden in gel- of vaste (blok)vorm;
- Bepaal maximum termijn voor het plaatsen van biociden;
- Afwijken van de termijn is mogelijk, mits gemotiveerd en sprake is van een object met een hoog risico op rattenactiviteit;
- Verhoog de frequentie van de inspectiebezoeken indien dit noodzakelijk wordt geacht;
- Verwijder biociden onmiddellijk nadat rattenpopulatie is bestreden of nadat de maximum termijn is verlopen;
- Indien bestrijding binnen maximumtermijn niet succesvol is gebleken, dient eerst te worden overgeschakeld op een niet-chemische bestrijding alvorens opnieuw biociden kunnen worden ingezet;
- Registreer de getroffen maatregelen in het inspectierapport en vermeld daarbij:
  - Naam en toelatingsnummer van biocide;
  - Etikettering en het veiligheidsinformatieblad;
  - Volume dat is ingezet;
  - Geconstateerde opname van het biocide ten opzichte van de voorgaande inspectie.

Evaluatie

- Evalueer de getroffen maatregelen en identificeer mogelijke verbeterpunten;
- Geef de voorkeur aan het treffen van de minst ingrijpende maatregelen (monitoring <-> habitat management <-> niet-chemische bestrijding <-> chemische bestrijding);
- Beoordeel of terrein overschrijdende maatregelen moeten worden getroffen;
- Pas plan van aanpak aan en voer uit.

Bijlage VI – Voorbeeld risico-inventarisatie

1. Aandachtspunten omgeving

	Algemeen
1.0	Is er sprake van een hoog risico voor de volksgezondheid / voedselveiligheid?
1.1	Is er sprake van een hoog risico voor de diergezondheid?
1.2	Is er sprake van een hoog risico voor het openbaar belang (bijv. economisch & sociaal, milieu)?
1.3	Is er een analyse / evaluatie van de historie van de plaagdierproblemen?
1.4	Zijn er voedselbronnen aanwezig, hoe kunnen deze worden afgeschermd / gesaneerd?
1.5	Zijn er schuil- nestelmogelijkheden in de omgeving?
1.6	Is er oppervlaktewater, sloot, kanaal in de omgeving aanwezig?
1.7	Is er een object in de buurt met hoog risico op rattenactiviteit, bijv. een vuilverbranding, waterzuivering of composteerbedrijf?
	Soort overlast
1.8	Overlast van de zwarte rat?
1.9	Overlast van de bruine rat?
1.10	Welke sporen en/of activiteiten van plaagdieren worden er aangetroffen?
1.11	Bevindt de bron van de overlast zich op het terrein van de opdrachtgever of daarbuiten?
	Typering omgeving:
1.12	- Een stedelijke omgeving
1.13	- Een landelijke omgeving
1.14	- Natuurgebied of aangrenzend aan een natuurgebied?

1.15	Aanwezigheid van niet-doelwit soorten in de directe omgeving en het risico op (door)vergiftiging?
------	---

2. Aandachtspunten terrein

	Overweging
2.0	Is er sprake van begroeiing tegen de gevel?
2.1	Is de gevel vrij van opslag en materialen?
2.2	Is er sprake van een goede hygiëne? Speciaal bij bijzondere punten. O.a. bij de aanwezigheid van vuilcontainers
2.3	Bestaan er goede procedures omtrent de inrichting van ruimten, zoals het plaatsen van afvalbakken?
2.4	Is het riolerings-, hemelwater-, en afwateringssysteem intact?
2.5	Zijn er factoren die de kans op aanwezigheid van ratten bevorderen?

3. Aandachtspunten gebouw

	Overweging
3.0	Zijn de leidingen en doorvoeren naar binnen goed gedicht?
3.1	Hoe is de kwaliteit van de (rol)deuren? Geen kieren?
3.2	Is er sprake van een 'deurenbeleid'? Het toezicht op het sluiten van deuren
3.3	Zijn er toegangen door gaten, stootvoegen, dilatatievoegen en ventilatiesystemen?
3.4	Is er sprake van een deugdelijke afsluiting van de damwand?

Bijlage VII – Nadere invulling van ‘om gebouwen en voedselopslagplaatsen’

Inleiding

In de gebruiksvoorschriften van de tweede generatie anticoagulantia (voor professioneel gebruik) voor de bestrijding van knaagdieren wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende toepassingsgebieden: ‘in afgesloten ruimten’ en ‘om gebouwen en voedselopslagplaatsen’.

De reikwijdte van de hierboven vermelde toepassingsgebieden is voor meerdere uitleg vatbaar. Er dient onderscheid te worden gemaakt tussen de reikwijdte van de begrippen ‘gebouw’, ‘voedselopslagplaats’ en ‘om gebouwen en voedselopslagplaatsen’. In deze notitie is een nadere uitwerking opgenomen voor de reikwijdte van deze begrippen.

Gebouw

Het Ctgb heeft het begrip gebouw in voor het publiek toegankelijke bronnen niet nader gedefinieerd. De definitie van gebouw is cruciaal voor het feit of een bedrijf gecertificeerd moet zijn. Dit is niet het geval indien het gebruik van de middelen beperkt blijft tot ‘in gebouwen’. Wat betreft het buitengebruik is de definitie ook cruciaal, omdat de middelen alleen in de nabije omgeving van gebouwen kunnen worden toegepast.

In het kader van de ontwikkeling van een protocol voor de beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen is wel een definitie vastgesteld. Er is aangesloten bij de definitie in art. 1, lid 1, sub c, Woningwet: ‘elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt’. In de literatuur en jurisprudentie is nader invulling gegeven aan dit begrip. Een gebouw moet overdekt zijn en bestaan uit tenminste twee wanden. Niet bepalend is of men in een gebouw kan lopen, maar een gebouw moet wel voor de mens toegankelijk zijn (vgl. ABRvS 25 januari 2012, 201106871/1/A1).

Het Ctgb heeft het protocol en deze notitie als onderdeel van het HBR inhoudelijk beoordeeld en goedgekeurd. Derhalve kan ervan worden uitgegaan dat het Ctgb dezelfde definitie (en nadere invulling) van een gebouw hanteert.

Voedselopslagplaats

De term ‘voedselopslagplaats’ is niet wettelijk vastgelegd. In het protocol wordt dit geïnterpreteerd als plaatsen waar voor ratten aantrekkelijke voedselbronnen langdurig worden opgeslagen, zoals opslagplaatsen voor veevoer in afgedekte voerkuilen. Overigens wordt er hierbij van uitgegaan dat een voedselopslagplaats niet moet zijn ingericht met het oogmerk om rondom middelen te kunnen plaatsen.

Ook voor het begrip voedselopslagplaats wordt ervan uitgegaan dat het Ctgb de in deze notitie beschreven definitie hanteert. Vanuit het veld zijn geen signalen ontvangen dat in de praktijk onduidelijkheden bestaan over de verdere invulling van het begrip voedselopslagplaats.

Om gebouwen en voedselopslagplaatsen

Het toepassingsgebied ‘om gebouwen en voedselopslagplaatsen’ biedt ruimte voor het aanhouden van een zekere afstand tot een gebouw (of voedselopslagplaats) voor het plaatsen van de middelen. Door het Ctgb en in het protocol is geen maximale afstand gedefinieerd.

Uit punt 8 van de door het Ctgb gestelde (minimum)criteria voor buitengebruik van rodenticiden blijkt dat moet worden voorkomen dat de middelen in open veld worden toegepast. De reden hiervoor is onder meer dat in deze gebieden een hoog risico bestaat op doorvergiftiging van niet-doelsoorten.

In het protocol is opgenomen dat de professional op basis van de uitgevoerde risico-inventarisatie bepaalt op welke (maximale) afstand de middelen worden geplaatst. In de toelichting op het protocol is opgenomen dat de aanwezigheid van de bron van de rattenpopulatie op afstand van het gebouwen een argument is voor het aanhouden van een grotere afstand tot het gebouw. Afvalverwerkingsbedrijven en waterzuiveringsinstallaties worden als voorbeeld genoemd.

Het is van belang dat overeenstemming bestaat over de situaties waarin de middelen op een relatief grotere afstand tot gebouwen worden geplaatst. Het uitgangspunt moet zijn dat rodenticiden worden geplaatst waar de effectiviteit van de bronbestrijding het hoogst is en de bestrijdingsduur (en dus de inzet van het vergiftigd lokaas) zo kort mogelijk is. Er mogen echter geen rodenticiden worden geplaatst in open veld vanwege het risico op doorvergiftiging van niet-doelsoorten. Op het terrein (van de opdrachtgever of van de agrariër) kan de professional variëren in een grotere afstand tot het gebouw. Vanwege het risico op doorvergiftiging dient terughoudend te worden omgegaan met de plaatsing van rodenticiden op relatief grotere afstanden van gebouwen wanneer dit de effectiviteit van de inzet van de rodenticiden maar beperkt verbetert. Dit geldt met name in het geval van (agrarische) bedrijven grenzend aan landelijke gebieden. De aanwezigheid van de bron van de overlast op enige afstand tot het gebouw en een groot risico op toename van de overlast zijn factoren die een grotere afstand tot het gebouw rechtvaardigen bij dit type bedrijven. Indien de bron van de overlast buiten het terrein (van de opdrachtgever of van de agrariër) ligt, dan zal conform art. 10.5 en 10.6 van het protocol (Hoofdstuk 2) samenwerking moeten worden gezocht met de bij de overlast betrokken partijen.

Conclusie

De reikwijdte van de toepassingsgebieden 'in gebouwen' en 'om gebouwen en voedselopslagplaatsen' van tweede generatie anticoagulantia is voor interpretatie vatbaar. De nadere invulling die deze notitie geeft aan de reikwijdte is geaccordeerd door het Ctgb en wordt ook gehanteerd door de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILenT).

Bijlage VIII – Ctgb vereisten voor minimaal gebruik van anticoagulantia

Notitie: Ontwikkeling van een protocol aangaande IPM en buitengebruik rodenticiden

Aanleiding

Het Ctgb staat het buitengebruik van rodenticiden op basis van anticoagulantia niet meer toe op grond van het te hoge risico voor doorvergiftiging van niet-doelwit organismen, zoals roofvogels en niet-doelwit zoogdieren. Bovendien betreft het in veel gevallen zogenaamde PBT stoffen (met name de 2de generatie anticoagulantia), waarvoor geldt dat emissie naar het milieu moet worden geminimaliseerd.

Bij de vraag of anticoagulantia voor buitengebruik kunnen/moeten worden toegelaten ondanks de milieubezwaren, moet (op grond van de Biocideverordening) het College rekening houden met de voordelen van het gebruik van het product, in casu het potentiële effect van inefficiënte bestrijding op de volksgezondheid bij niet-toelating. Het College kan dus besluiten om buitengebruik van anticoagulantia onder voorwaarden toe te staan, mits de voordelen van het gebruik en de maatschappelijke noodzaak helder is.

Het gebruik van anticoagulantia brengt hoge potentiële risico's met zich mee. In de beoordeling worden hoge risico's geconstateerd op doorvergiftiging en verder betreft het PBT stoffen. De verwachting is dat het risico nooit dermate kan worden verlaagd dat deze middelen gaan voldoen aan de toelatingseisen. De risico's kunnen alleen worden geminimaliseerd om het milieu zoveel mogelijk te ontzien. Om de risico's voor doorvergiftiging te minimaliseren moet een minimale inzet van deze middelen voor buitenbestrijding worden afgedwongen.

Buitengebruik zou toegestaan kunnen worden onder strikte voorwaarden van uitvoering, bij uitzondering, onder een specifiek protocol voor buitengebruik-IPM, met certificering.

Onderbouwing voorgestelde route:

Het buitengebruik van anticoagulantia is voor een effectieve plaagdierbestrijding soms noodzakelijk. Een goed omschreven werkwijze volgens IPM die door alle plaagdierbestrijders gebruikt wordt, kan helpen om het gebruik van anticoagulantia buiten zoveel mogelijk te beperken.

Plaagdierbestrijders moeten verplicht een opleiding volgen tot plaagdierbestrijder. Het Ctgb gaat er vanuit dat de deskundigheid van de plaagdierbestrijder daarmee verzekerd wordt. Beperking van het buitengebruik van anticoagulantia is nog geen onderdeel van de opleiding van plaagdierbestrijders. Het Ctgb heeft niet de kennis en bevoegdheid om ten behoeve van de beperking van het buitengebruik eisen op te leggen ten aanzien van de opleiding van plaagdierbestrijders. Het Ctgb kan wel criteria opstellen waarbinnen gewerkt zou moeten worden om de zekerheid te geven dat plaagdierbestrijders anticoagulantia minimaal inzetten buiten.

Buitengebruik zou dan toegestaan kunnen worden onder strikte voorwaarden van uitvoering, bij uitzondering, onder een specifiek protocol voor buitengebruik-IPM, met certificering.

Uitgangscriteria voor protocol

De uitgangscriteria zijn ondergebracht in twee categorieën:

- I. algemene uitgangscriteria
- II. uitgangscriteria voor de bestrijder in het veld

I. Algemene uitgangscriteria voor IPM- buitengebruik en certificering:

1. Er is een protocol IPM buitengebruik nodig om de inzet van anticoagulantia te minimaliseren omdat het hier PBT stoffen betreft en er een hoog potentieel risico is voor doorvergiftiging naar roofdieren en roofvogels.

2. De deskundigheid van de bestrijder moet het uitgangspunt zijn voor het protocol. Aanvullende eisen voor beperking van het buitengebruik mogen niet zo limiterend zijn dat de effectiviteit van de bestrijding (vastgelegd in een plan van aanpak) ernstig wordt aangetast.
3. De opgelegde restricties aan de professionele bestrijders zijn handhaafbaar

Om de effectiviteit van een curatieve inzet van anticoagulantia grotendeels gebaseerd is op de deskundigheid van de bestrijder, is het noodzakelijk dat de inzet van anticoagulantia en de onderbouwing hiervan op essentiële punten door de inspectiediensten kan worden gehandhaafd. Verdere details hoe dit kan worden gerealiseerd zijn opgenomen bij de uitgangscriteria voor het protocol van de professionele bestrijder.

4. Er dient een gedegen opleiding te zijn op het punt van minimalisering van buitengebruik voor alle plaagdierbestrijders eventueel gekoppeld aan mentorschap/meelopen door experts bij bestrijders. De exameneisen dienen zodanig te zijn dat toetsbaar is dat de plaagdierbestrijder volledig op de hoogte is van de werkwijze die onder het IPM-protocol buitengebruik gevolgd moet worden.

De branche en de opleidingcentra zullen in gezamenlijk overleg een opleidingsmodule maken voor het opleiden en examineren van de professionele bestrijder in buitengebruik van rodenticiden volgens het IPM protocol.

5. Samenwerking opdrachtgever en professionele bestrijder

Voor het effectief inzetten van niet-chemische methodieken is het essentieel dat de plaagdierbestrijder intensief samenwerkt met de opdrachtgever, omdat niet-chemische middelen vaak arbeidsintensiever zijn. Aangezien de bestrijder zich zal moeten verantwoorden en registreren waarom niet-chemisch methodieken niet zijn ingezet, zal hij heldere afspraken moeten aangaan met de opdrachtgever.

II. Uitgangscriteria voor de professionele bestrijder in het veld

6. De inzet van chemische middelen mag nooit preventief noch continue zijn, maar mag uitsluitend plaatsvinden tijdens een bestrijdingsacties bij verhoogde plaagdruk (curatieve inzet). In het 'bestrijdingsplan wordt per locatie aangegeven wat wordt verstaan onder 'verhoogde plaagdruk'.
7. De inzet van anticoagulantia is alleen toegestaan als het niet mogelijk blijkt om met niet-chemische methodieken de 'verhoogde plaagdruk' weg te nemen.
8. De inzet van anticoagulantia is nooit in open veld. Indien buitengebruik noodzakelijk is worden anticoagulantia slechts toegepast in en rondom gebouwen of voedselopslagplaatsen
9. Er is een bronmatige aanpak van bestrijding. Indien de bron van de plaag buiten het terrein ligt, en deze niet rechtstreeks kan worden aangepakt dienen er aanvullende maatregelen worden getroffen in de vorm van overleg en afspraken met burens, gemeente en inspectiediensten. Er mag geen langdurige bestrijding met anticoagulantia plaatsvinden omdat de bron niet kan worden aangepakt.

Hierbij valt te denken aan gebieden waar een hogere plaagdruk regelmatig voorkomt, zoals haventerreinen en afvalverwerkingsbedrijven. Daarnaast kan ook worden gedacht aan woongebieden waar overmatig vogels worden gevoerd of afval/ etensresten worden gedumpt (stedelijke gebieden) of nabijgelegen hobbyboeren die geen maatregelen treffen. Hierbij is identificatie en registratie van brongebieden noodzakelijk en een regionale samenwerking wenselijk om de inzet van anticoagulantia te minimaliseren en waar ook andere partijen hun verantwoording dienen te nemen.

10. Er moet een goede diagnostische toolbox en indien mogelijk een beslisboom zijn voor de professionele bestrijder waarmee deze bepaalt of inzet van anticoagulantia buiten echt noodzakelijk is. De criteria wanneer overgegaan kan worden op het gebruik van anticoagulantia dienen helder en verifieerbaar te zijn.

11. Het bestrijdingsplan bevat een risico inventarisatie. Er dient bij de risico inventarisatie en bij de monitoring, specifieke aandacht te worden besteed aan risico's voor mensen, huisdieren, vee en wilde dieren. Bijzondere aandacht dient daarbij uit te gaan naar het risico op primaire en secundaire doorvergiftiging van niet-doelwit soorten. Hierbij kan gedacht worden aan inventarisatie van de soorten en aantallen niet-doelwit soorten in de directe omgeving en het risico op (door)vergiftiging bij deze soorten. Ook het voorkomen verspilling naar milieu en opruimen van resten verdient extra aandacht, inclusief het opruimen van rattenkeutels en kadavers.
12. De keuze van de inzet van anticoagulantia dient te worden onderbouwd en geregistreerd (in het bestrijdingsplan) op basis van de diagnostische toolbox.
13. Bestrijdingsacties worden door de bestrijder in het bestrijdingsplan genoteerd en de resultaten van elke bestrijdingsactie worden geëvalueerd zodat er lering getrokken wordt uit succesvolle en niet succesvolle bestrijdingsacties.
14. Preventieve maatregelen tussen curatieve periodes worden door de bestrijder in het bestrijdingsplan genoteerd en de resultaten worden geëvalueerd zodat er lering getrokken wordt uit succesvolle en niet succesvolle maatregelen. Indien preventieve maatregelen niet (meer) voldoende blijken worden deze waar mogelijk aangevuld.
15. Het uitwisselen van vakkennis tussen professionele bestrijders wordt gefaciliteerd door de branche organisaties of opleidingsinstituten. Relevante resultaten hiervan worden teruggekoppeld aan de inspectiediensten en Ctgb.
16. Samenwerking tussen opdrachtgever en professionele bestrijder om niet-chemische alternatieven uit te voeren. De bestrijder en de opdrachtgever hebben overleg om de nieuwe eisen aan buitengebruik helder te maken en daar waar nodig bestrijdingsplannen en contracten aan de nieuwe situatie aan te passen.
17. Informatie over verminderde werking en mogelijke resistentie in ratten en muizen tegen anticoagulantia wordt door de bestrijder verzameld en doorgegeven